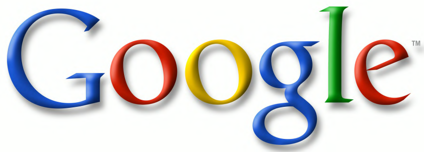

СБОРНИЧЕ

ЗА

ЮБИЛЕЯ НА ПРОФЕСОРА МАРИНЪ С. ДРИНОВЪ

1869–1899.

СЪ ОБРАЗА НА ДРИНОВА И НА ЧЕСТИТНИЯ МУ АДРЕСЪ.

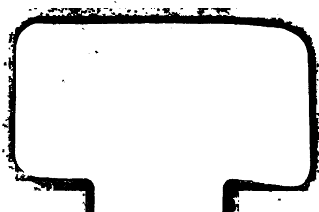

НАРЕДИ И ИЗДАДЕ БЪЛГАРСКОТО КНИЖОВНО ДРУЖЕСТВО ВЪ СОФИЯ.

СОФИЯ
ДЪРЖАВНА ПЕЧАТНИЦА
1900.

СБОРНИЧЕ

за

ЮБИЛЕЯ НА ПРОФЕСОРА МАРИНЪ С. ДРИНОВЪ

1869–1899.

НАРЕДИ И ИЗДАДЕ БЪЛГАРСКОТО КНИЖОВНО ДРУЖЕСТВО ВЪ СОФИЯ.

СОФИЯ

ДЪРЖАВНА ПЕЧАТНИЦА

1900

I.

Юбилеятъ на професора М. Дриновъ.

Нашътъ сънотечественикъ **Маринъ С. Дриновъ** навърши на 11. октомври 1898. г. *25 години служба* като *университетски пръподаватель въ Русия*. По тоя случай другаритѣ му отъ университета въ Харковъ, дѣто още продължава да служи г. Дриновъ, му уредиха тоя день празникъ за прослава на дѣйностьта му като професоръ и ученъ. Обаче г. Дриновъ държи видно мѣсто и въ нашата книжнина съ научни трудове по българската история и филология; покрай това г. Дриновъ е ималъ важно участие въ дѣлото за уредба на новосъздадената българска държава. Съ това г. Дриновъ си е придобилъ заслуги, за които справедливо трѣбаше и България да му изкаже своята благодарн стъ по поводъ на единъ юбилеенъ за него день. И България се потруди да изпълни спроти силитѣ си своя дългъ.

„Българското природоизпитателно дружество“ въ София взе инициятива на 23. октомврия 1898. г. да покани всички български научни и книжовни

дружества въ столицата, както и редакцинтѣ на българскитѣ научни и книжовни списания, да се сговорятъ за едно чествуванье на юбиларя професоръ Дриновъ и отъ българска страна. Тия дружества и редакции чрѣзъ свои прѣдставители, събрани въ юбилейна комисия, на която прѣдседатель биде прѣдседательтъ на българското природоизпитателно дружество Георги Н. Златарски, опрѣдѣлиха: 1) по поводъ на професорския юбилей на г. Дринова да му поднесѫтъ адресъ; 2) а по случай на това, че на 1. априлъ 1899. година се навършатъ тъкмо 30 години, откакъ е подписалъ г. Дриновъ първото си научно съчинение „Погледъ врьхъ происхожданьето на блъгарскій народъ и началото на блъгарската исторія", да уредѫтъ въ отечеството му, въ столицата на България праздникъ въ негова честь. 3) Праздникътъ да състои въ прочитъ на сказки, които да тълкуватъ дѣйностьта и заслугитѣ на юбиларя, който да се покани за тоя тържественъ день да погостува между обществото отъ благодарни негови почитатели.

Юбилейната комисия се завзе подиръ това да приготви за г. Дринова адреса, да разгласи за прѣдстоящия въ негова честь юбилей и да му изпрати покана за дохажданье въ София; а за сказкитѣ тя помоли Българското книжовно дружество, като най-старо между всички и чиято история и дѣйность е тѣсно свързана съ името на г. Дринова, да поеме то грижата върху си. По такъвъ начинъ Българското кни-

Професору

҂АѠОГ – ҂АѠЧН

Софиѧ

Литография на И. Празе, София

жовно дружество въ София обяви за 23. априлъ свое тържествено заседание, на което се събра столичното общество отъ почитатели на заслужилия юбиларь.

Събранието отъ 23. априлъ 1899. сключи юбилея на професора М. Дриновъ въ България. Отъ всичко, приготвено за тоя юбилей, и отъ размѣненитѣ съ юбиларя писма и телеграми управителниятъ съвѣтъ на Българското книжовно дружество рѣши да състави и издаде това *юбилейно сборниче*. Кратко описание на юбилея въ София направи вече Българското природоизпитателно дружество въ своя „Годишникъ", III. год. № 4. 1900, стр. 33—38.

Прѣдседательтъ на Българското природоизпитателно дружестго Г. Златарски писа на 6. февруария 1899. г. Дринову за съставената въ София юбилейна комисия, която по случай на юбилейния му день въ Русия му е приготвила и изпратила вече *честитенъ адресъ*. Текстътъ на адреса се чете въ споменатия по̀-горѣ „Годишникъ" на Българското природоизпитателно дружество (стр. 34—35), а тукъ се възпроизвожда фотолитографски, съ образа и на прѣдната му корица.

Професоръ Дриновъ приелъ адреса на 28. мартъ и телеграфира:

Professeur Georges Zlatarsky, Sofia.

Du fond du coeur fortement ému remercie les complaisantes sociétés pour leur magnifique adresse.

По поводъ на сѫщото той пише:

Високопочитаеми Господине Г. Н. Златарски,

Слѣдъ получаваньето адреса, за който ме прѣдизвѣстявахте съ почтеното си писмо отъ 6 т. м., азъ Ви изпратихъ незабавно една телеграма, която си позволявамъ да допълня съ слѣднитѣ редове.

Неописуеми волнения возбужда въ душата ми вниманието, съ което ме сѫ удостоили толкова много Софийски Дружества и Редакции и което е изказано така краснорѣчиво не само въ съдържанието на адреса, но и въ неговий външенъ видъ, *хѫдожно* разукрасенъ въ стила на старий и особно драгъ мене орнаментъ. Азъ добрѣ сознавамъ, че моитѣ книжовни трудове сѫ нищожни сами по себе и, ако сѫ удостоени съ такова високо внимание, то само по това, че сѫ писани въ такива врѣмена, когато е имало много жътва, а малко дѣлатели, та и тѣ сѫ били заобиколени съ различни спънки и мѫчнотии. Като си наумявамъ сега надеждитѣ, които караха моитѣ връстници и мене да не се отчайваме прѣдъ тие несгоди, азъ се считамъ за особно честитъ, че доживѣхъ да видя вече изпълнени повечето отъ тие сладки надежди. Блистателно доказателство за това ми служатъ и самитѣ подписи на адреса, подписи на осемнадесетъ Дружества и Редакции, основани въ младата Българска столица и обединяващи около себе си многоброенъ *сонмъ* нови български умствени сили и вѣщи дѣйци, воодушевени съ гореща ревность да работятъ задружно за умственото, нравствено и материялно привдиганье на българский народъ. Прѣизпълненъ съ такива радостни чувства, азъ се обърщамъ къмъ Васъ, високопочитаеми господине, като къмъ прѣдсѣдатель на тоя славенъ сонмъ, съ покорна молба да изкажете прѣдъ всичкитѣ негови

Високоучени сънародниче,

ъ голѣма радость и радолюбно задоволство се посрѣщна между сънародницитѣ Ви въ България приятната вѣсть, че едно учено тѣло въ Русия Ви е устроило славенъ день за да искаже почитьта си къмъ Васъ заради двайсепетгодишната Ви професорска дѣйность.

Като професоръ въ Харковския Университетъ Вий сте работили съ прѣданость по славянската наука и живо сте участвували въ всички учени, предприятия на Университета, отъ които е излѣзла обилна полза за въспитни-

щитѣ лю. Съ Вашитѣ научни трудове Вий помогнахте трѣбѣ много да се откриятъ и освѣтлятъ доста тъмни страници отъ славянското минало, а най-вече отъ българската история.

Като гледаме въ Ваше лице, съ което се гордѣе цѣлъ български народъ предъ науката, и като чувствуваме изминати Вамъ почести-както почести изявени на български синъ, ний си позволяваме да додемъ, ако и въ скромни форми, изразъ на тия наши чувства, а въ сыщо време да Ви изявимъ сърдечнитѣ наши честитки за навършенитѣ отъ Васъ, усилиѣ и петъ годи полезенъ наученъ трудъ.

Ний представителитѣ на дружествата: Българско Книжовно Д-тво, Българско Икономическо Д-тво, Българско Земледѣлческо Д-тво, Българско Инженерно-Архитектурно Д-тво, Дружество на Ветеринарнитѣ лѣкари въ България, Дружество за поддържане изкуствата въ България, Учителска Дружба, Физико-Математическо Д-тво, Природоизпитателно Д-тво и на списанията: Сборникъ за народни умотворения наука и книжнина, Български прѣгледъ, Юридическо списание, Воененъ журналъ, Военна Сбирка, Училищенъ прѣгледъ, Мисъль, Медицински Сборникъ и Периодическо списание въ София, натоварени да Ви поднесемъ указанитѣ честитки, считаме за приятна длъжность да Ви пожелаемъ още дълги години живот, честь и здраве за полза на славянската наука и за слава на отечеството Ви-България.

членове моята безкрайна и най искрена благодарность за тѣхното толко милостиво благоволение къмъ мене.

Като принасямъ и Вамъ своята особно гореща благодарность, моля Ви да вѣрвате въ най искрената ми къмъ Васъ почеть.

Харьковъ, 1899, 28 февруария.

М. Дриновъ.

Юбилейната комисия съобщава на г. Дринова за деня на празника въ негова честь въ София и го кани да присѫтствува.

Високоуважавани Господинъ Професоре!

Прѣдставителитѣ на книжовнитѣ дружества и списания въ София — както и на Висшето Училище — урежданъ за 23. априлъ т. г. тържество, съ което да отпразнуватъ Вашата трийсетгодишна учена и обществена дѣйность. На тоя день казанитѣ прѣдставители ще се сберѫтъ на общо и тържествено събрание въ *Българското Книжовно Дружество,* дѣто единъ дружественъ членъ ще прочете сказка върху *Обществената Ви дѣятелность въ отечеството Ви България* и дѣятелностьта Ви, свързана съ самото Книжовно Дружество; други членъ пъкъ ще прочете сказка върху Вашата книжовно-научна дѣятелность. Въ случай че бѫдемъ честити на тоя день да имаме и Васъ помежду си, вечерьта на сѫщия день ще бѫде уредена въ Ваша честь *другарска срѣща съ банкетъ.*

Прѣдставителитѣ на столичнитѣ дружества се надѣятъ, Високоуважавани Господине, че не ще откажете да навѣстите България къмъ 23. априлъ т. г., та съ присѫтствието си на тържеството да влѣете у младитѣ наши книжовни сили назидателна ревность къмъ истин-

ския трудъ, съ който да се възвеличи още повече нашето и тъй нуждеиво отъ добри работници Отечество.

Ний Ви канимъ сърдечно, Господине Професоре, да заповѣдате между насъ на Гергьовденъ т. г. и Ви се прѣпоржчваме съ най дълбока почетъ и уважение.

София, 22./III. 1899.

Прѣдседатель на комисията: **Г. Златарски.**
Секретарь: **Б. Цоневъ.**

На това г. Дриновъ отговори:

Високопочитаеми Господаре Г. Златарски и Б. Цоневъ,

Дълбоко ме покржти писмото Ви, отъ 22/III, съ което ме извѣстявате, че Софийскитѣ Дружества и Редакции ведно съ Висшето Българско Училище сж намислили да отпразднуватъ на 23 т. м. моята скромна тридесетогодишна дѣятелность, па ме приканвате да дойда въ София за да присжтствовамъ на тоя праздникъ. Азъ още не съмъ се съвсѣмъ окопитилъ отъ ония душевни вълнения, които ми причинихте Вие и толкова много други достойни дѣйци въ полето на Българската Книжнина съ високото си къмъ мене благоволение, толко торжествено изказано прѣди два мѣсеца, та не мога да намисля, съ какви думи да Ви благодаря за новитѣ почести, които ми готвите сега. — За голѣма моя жалость, служебнитѣ ми работи не ме пущатъ да Ви дойда на гостье за Гергьовдень. — Мене се много искаше поне отдалече да Ви пратя за тоя день единъ малъкъ армаганецъ, именно, една статия за бакърнитѣ гумна, за които, слушамъ, е подигната голѣма врѣва въ Македония. Тая статия азъ съмъ захваналъ да готвя още прѣди единъ мѣсецъ, и смѣтахъ, че скоро ще мога да я свърша, та да придружа съ нея настоящий си отговоръ, който поради това и отложихъ за нѣколко деня. Но гледамъ,

че работата ми отива бавно, защото стана потрѣбно да я подопълня самъ-тамъ съ нѣкои нови материали, а врѣмето вече не чака. — Ще се помѫча да поработя още два-три деня. па тогива ще побързамъ да Ви изпратя колкото прифтасамъ да свърша отъ тая си статия. — Ако Вашата почтена Дружина я признае достойна за обнародванье въ нѣкое българско периодическо списание, това ще облегчи до нѣйдѣ смѫщенията, които возбуждатъ въ душата ми такива голѣми и незаслужени отъ мене почести.

Като принасямъ и Вамъ и на вситѣ Ваши другаре своята най искрена и дълбока почеть, оставамъ за всѣкога

Вашъ и нихънъ покоренъ слуга, **М. Дриновъ.**

Харьковъ, 1899, 14 априлъ.

А на 17. априлъ съобщи и съ телеграма до г. Златарски:

Newozmojno priehat, poslal pismo i statiu.

Писмото, споменато въ телеграмата, е слѣдното:

Почитаеми Господине Г. Златарски,

Притворенитѣ тукъ листове сѫ часть отъ статията ми, за която Ви писахъ з́авчера. Въ нея се говори за митически бакърни гумна и токове, за които Вие, които сте толкова пѫтували по България за да изучвате нейнитѣ руди и т. н., може би сте слушали нѣкѫдѣ нѣкакви народни прѣдания. Ако е така, азъ ще Ви моля да ми дадете кратки бѣлѣжки за нихъ, отъ които съ голѣма благодарность и радость ще се възползовамъ въ часть III на статията си. Съ сѫща такава молба дозволявамъ си да се обърна чрѣзъ Васъ и къмъ Вашитѣ родолюбиви другаре, които по-добрѣ отъ мене сѫ по-

знати съ българската народна словесность. По насъ трѣбва да има живи прѣдания за мѣдни, или бакърни гумна и токове, но азъ ги не зная. Моитѣ материали за тия гумна и токове сѫ извадени изъ стари български рѫкописи и книги.

Тая си статия, ако бѫде одобрена, азъ бихъ желалъ да се напечата въ II. Списание на Б. Кн. Др. или въ Български Прѣгледъ. Рѣшението на тоя въпросъ оставамъ на Вашата почтена и толкова благосклонна къмъ мене Дружина,

Съ най искренъ поздравъ оставамъ Вашъ почитатель,

М. Дриновъ.

Харьковъ, 1899, 16 априлъ.

Колкото за статията, отъ която часть изпрати г. Дриновъ съ това писмо за юбилейния день, тя се печата пóнататъкъ, довършена пóкъсно отъ автора юбиларь.

За самия день на юбилея Българското книжовно дружество въ София издаде слѣдната

Покана

за тържественото **заседание** за прослава на 30-годишнината на учената и книжовна дѣйность на професора

Маринъ С. Дриновъ,

което ще стане въ петъкъ, на 23. априлъ, въ 10 часътъ прѣди пл. въ салона на Славянска Бесѣда.

Дневенъ редъ:

1. *Отваряньe* заседанието отъ прѣдседателя на дружеството *Ив. Ев. Гешовъ.*

2. *Сказки:*

а) Обществената дѣйность на професора М. С. Дриновъ въ свръзка и съ дѣйността на Българското книжовно дружество. Отъ *А. Теодоровъ.*

б) Прѣгледъ на 30-годишната учено-книжовна дѣйность на професора М. С. Дриновъ. Отъ *В. Н. Златарски.*

3. *Съобщение* отъ прѣдседателя на юбилейния комитетъ *Г. Н. Златарски.*

21. VI. 1899.

Управителниятъ съвѣтъ.

Съгласно съ поканата г. Гешовъ отвори заседанието съ кжса съотвѣтна рѣчь къмъ отбраната публика и покани по редъ г-да А. Теодоровъ и В. Златарски да си прочетжтъ сказкитѣ. Двѣтѣ сказки се печататъ пó-нататъкъ, съ добавка и на единъ хронологиченъ списъкъ на съчиненията на професора Дриновъ къмъ сказката на г. Златарски.

Подиръ сказкитѣ г. Г. Златарски съобщи на публиката писмото на г. Дринова отъ 14. априлъ 1899, печатано пó-горѣ.

Въ края на заседанието се вдигна министърътъ прѣдседатель г. Грековъ да съобщи слѣднитѣ разпоредби на правителството за признание и отъ името на българската държава заслугитѣ къмъ нея на професора Маринъ С. Дриновъ: по случай на тоя неговъ юбилей — 1) князътъ на България наградява г. Дринова съ първа степень орденъ за гражданска заслуга; 2) българското правителство учрѣдява една постоянна стипендия „Маринъ Дриновъ“ за висше учение по история въ странство; 3) а столичната община име-

нува една отъ улицитѣ на София въ честь на Дринова, който прьвъ е посочилъ тоя градъ за българска столица.

Прѣдседательтъ на Българското книжовно дружество г. Гешовъ поблагодари за тия справедливо оказани оцѣнки на заслугитѣ на юбиларя Дринова.

Слѣдъ сключваньето на тържественото заседание юбиларьтъ биде поздравенъ отъ прѣдседателитѣ на Българското книжовно дружество и на юбилейната комисия съсъ слѣдната телеграма:

Dnes v trzhestvenoto zasedanie na knizhovnoto druzhestvo, v prisatstvie na mnogobrojni vaszi poczitateli i sred prodlzhitelni rakopleskanija, se proczetoha ot Teodorova i Zlatarski skazkite i se objavi ot ministra predsedatelj, cze za vaszite nauczni i narodni zaslugi ste nagradeni s prva stepen ot narodnija orden za grazhdanska zasluga, pravitelstvoto osnovava stipendija na vasze ime po istorija, a obsztinata na izbranija ot vas za stolica grad szte imenuva edna ot gradskite ulici s vasze ime. Kato vi saobsztavame tova, podnasjame vi naszite srdeczni saradvanija i blagopozhelanija.

Дриновъ отговори:

Duschevno blagodariu vas vsech dorogich naschich tovarischtschei, starych i novych.

Отъ другитѣ поздрави до Дринова отъ София се обнародватъ тукъ нѣколко, заедно и съ отговоритѣ на тѣхъ отъ високоуважавания професоръ.

Харковъ (телеграма отъ 23. IV).

Професору Дринову,

Прѣдставителитѣ на 19 софийски дружества и редакции, както и на Висшето училище, събрани днесъ

на празнично заседание въ Българското книжовно дружество, за да почетатъ тържествено Вашата трийсетгодишна книжовна и научна дѣятелность, пращатъ Ви сърдечни поздрави съ благопожелания, щото още много години да красите храмътъ на българската и славѣнска наука.

За всички, **Г. Н. Златарски.**

София (телеграма отъ 24. IV).

Професоръ Златарски,

Да живѣятъ вситѣ дружества, редакции и Висшето училище, да цъвтѭтъ и растѭтъ за радость и слава на България.

Дриновъ.

Харковъ (телеграма отъ 23. IV).

Професору Дринову,

Участници на днешното тукъ тържество въ честь на Вашата плодотворна, учена и обществена дѣятелность за националното ни свѣстявание, привѣтствуваме Ви, като пожелаваме да бѫдете здравъ и бодъръ за продължение тая дѣятелность още много години.

Гюзелевъ.
Генчевъ.
Каролевъ.

Харковъ (писмо отъ 26. IV).

Драга Троице, Гюзелевъ, Генчевъ, Каролевъ!

Съ особно удоволствие прочетохъ Вашата телеграма, която разбуди въ душата ми много свѣтли възпоминания отъ задружното ми съ Васъ работенье въ Пловдивъ, София, Търново и пр. Сърдечно Ви благодаря за добрий

споменъ и приятелски благопожелания, които сѫ скѫпоцѣнни за Ваший старъ другарь и почитатель,

М. Дриновъ.

Харковъ (телеграма отъ 23. IV. отъ ***И. Никитовъ*** **и** ***А. Гюзелевъ*****, упълномощени отъ живѣещитѣ въ столицата панагюрци).**

По случай тридесеть годишната Ваша литературна дѣятелность, ознаменувана по единъ най-тържественъ начинъ въ София, живѣещитѣ тукъ панагюрци се считатъ за щастливи да Ви привѣтствуватъ съ юбилея, като Ви пожелаватъ здраве и животъ за постиганье прѣслѣдванитѣ отъ Васъ идеали. Живѣйте за слава и честь на признателното отечество.

Харковъ (писмо отъ 26. IV).

Драги съграждани г. г. Никитовъ и Гюзелевъ,

Съ голѣма радость прѣизпълнятъ сърдцето ми благопожеланията, които ми изказвате отъ страна на живеящитѣ въ София Панагюрци. Тая панагюрска колония е скѫпа за мене отъ различни страни. Съ своето честно трудолюбие, съ доказаний си патриотизъмъ и съ своитѣ драги за всѣки българинъ исторически спомени Панагюрцитѣ сѫ много полезенъ и желателенъ елементъ въ новото население на младата българска столица. Па не се съмнѣвамъ, че оттука тѣ ще могатъ да спомогнатъ за привдиганьето на наший западналъ градецъ, който по географическото си положение и по своята хубава природа може и трѣбва да очаква по́-добра бѫднина.

Приимете и прѣдайте на вситѣ наши другари съграждане искрената ми благодарность за добрий споменъ.

М. Дриновъ.

II.

Сказкитѣ, четени на 23. априлъ 1899.

а)

Обществената дѣйность на професора М. Дриновъ въ свръзка и съ дѣйностьта на Бълг. книжовно дружество.

Отъ А. Теодоровъ.

Животътъ на всѣкой човѣкъ е кѫсъ отъ живота на оня крѫгъ, срѣди който той извършува своитѣ длъжности; а животътъ на човѣкъ, който съ изпълнението на своитѣ длъжности си е опрѣдѣлилъ за крѫгъ обществото, цѣлия народъ, комуто е членъ, е кѫсъ отъ живота на това общество и народъ. И както челядната срѣда е честита съ единъ добъръ изпълнитель на неговитѣ челядни длъжности, па му се радва, гали го и благославя, така и обществената, още пó-вече народната срѣда е честита съ единъ добъръ дѣéцъ за нейното благо и напрѣдъкъ; тя му се радва, а отъ врѣме до врѣме изказва му своята благодарность и слави името му, като го прѣдава окичено съ оцѣнката на дѣлата му за поука и примѣръ на млади поколѣния.

Вече 30 години върши своитѣ длъжности като родолюбецъ и служитель на науката нашиятъ съоте-

чественикъ Маринъ Дриновъ; и българското общество и народъ сж имали досега много пжти случай да четжтъ съ вжтрѣшно задоволство за хубави дѣла на своя членъ и синъ, дори и да ги гледатъ съ очитѣ си и съ национална гордость да ги спомснуватъ и запазватъ за богато нравствено наслѣдие на потомството. Днешниятъ день иска още еднжжъ да обърне погледи — както се обръща душата ни въ своитѣ спомени къмъ честити минути на изтекълъ животъ — къмъ дѣлата на достойния български дѣецъ Дриновъ, да ги прибере заедно и види въ тѣхъ оня свѣтликъ, що озарява високата човѣшка личность и я прави прѣдметъ на общи тържества. Ние тържествуваме отъ погледа къмъ 30-годишната учена и книжовна дѣйность на Марина Дриновъ, защото тая дѣйность на българския синъ е кжсъ отъ дѣйностьта, отъ живота и на българския народъ.

Да стане еднжжъ вѣщъ и полезенъ дѣецъ за своя народъ, и то чрѣзъ науката, която фърля своитѣ просвѣтни лжчи и далечъ задъ синоритѣ на отеческата земя, Дриновъ се е готвилъ слѣдовито, настойчиво и дълго. Дългото врѣме и заседѣна работа, що е употрѣбилъ той за своята пълна подготовка, доклѣ изстжпи съ трудове върху научното поприще, свѣдочатъ за голѣмата негова любовь къмъ знанието, къмъ диренье истината и за волята му, да сподвива мжчнотиитѣ. Близу двайсетгодишенъ момъкъ заминува Дриновъ прѣзъ 1858. г. отъ родното си мѣсто, Панагюрище, за Русия, дѣто слѣдъ тригодишно готвенье

въ Киевъ и въ Москва се записва въ Московския университетъ по историко-филологическия факултетъ. На 27. си година свършува съ отличие и университетския курсъ. Неговъ нераздѣленъ другарь по учение, отъ Панагюрище та до Москва, бѣ връстникътъ му Нешо Бончовъ, послѣ учитель по старитѣ езици въ 1. московска гимназия, комуто лани Панагюрище тихо отпразнува 20-годишница отъ смъртьта. Щомъ излѣзе отъ университета на 1865. г., Дриновъ сполучи да се нареди тъй, че можà да извърши систематични студии надъ българската и югославѣнска история. Наши поселенци и студенти въ чужбина сж го виждàли завзетъ въ разнитѣ библиотеки въ Русия, въ Прага, Виена, Парижъ и другждѣ. Прѣзъ това врѣме той изпраща нѣкои малки и безъ подписъ статийки до български вѣстници въ Турско, главно по нашия жежъкъ тогава черковенъ въпросъ. Едно негово *„Писмо до българскитѣ читалища“* отъ августъ 1869. г. за събиранье народни умотворения и изучванье българския езикъ е подписано съ неистинско прѣзиме „Божковъ“. Отъ студиитѣ му по библиотеки се набира най-сетнѣ обиленъ материялъ, който Дриновъ захваща да обработва въ отдѣлни съчинения. На 1. априлъ 1869. г. той подписва въ Прага прѣдговора къмъ първия си ученъ трудъ *„Погледъ връхъ произхожданьето на блъгарскій народъ и началото на блъгарската історія“*, печатанъ във Виена; а прѣзъ юния сжщата година извади на свѣтъ друго пó-голѣмо съчинение, *„Исторически прѣгледъ на блъгарската

църква отъ самото ѝ начало и до днесъ", пакъ подписано въ Прага и печатано въвъ Виена. Както се види отъ това, въ чешкия главенъ градъ Прага Дриновъ е прѣкаралъ повече врѣме, прѣзъ 1868. и 1869. г. Тукъ ще да се е запозналъ той и съ Василя Стояновъ, студентъ по правото и по славѣнска филология, който на 1868. г. напусна Прага и се залови съ дѣлото за основание нашето Българско книжовно дружество, дѣто му стана послѣ другарь и Маринъ Дриновъ. Съ това дружество се свързува нататъкъ дѣйностьта на Дринова като български родолюбецъ и писатель.

Българитѣ отколѣ чувствуваха потрѣбата отъ едно духовно срѣдище, отъ дѣто да се упжтватъ въ своитѣ стремежи за народна просвѣта и напрѣдъкъ. Когато се почна новобългарското възражданье, у насъ нѣмаше единъ градъ, въ който да се пазѣха останкитѣ на миналата българска духовна култура; ние нѣмахме мѣсто, изъ чиито заведения да се разсаждатъ знания и умѣние, нагодени да отхранятъ единъ общи духъ за национално повдиганье; намъ липсуваха такива интелигентни огнища, които въ съзнание на една обща задача да сдружаваха своитѣ усилия къмъ умственъ и нравственъ напрѣдъкъ на огрубѣлия и невѣжди народъ. Българската земя бѣше пѣсъчливъ пустиненъ край, въ който тукъ тамъ лича́ха станции или пада́ла на гръцко-търговска или гръцко-черковна образованость; въ пѣсъка мъждѣеха кандилата на български манастири на Атонъ и Рила

и на нѣкои келии — кандила, оскѫдно поддържани съ черковно-славѣнски елей. Възъ тоя пустиненъ край лъхна прѣзъ втората половина на миналия вѣкъ и въ началото на сегашния духътъ на врѣмето изъ западна Европа. Той лъхна възъ насъ еднакво прѣзъ Гърция, Сърбия и Влашко. Чувството за българщина и мисъльта за българско учение се разбуди въ Хилендаръ, Котелъ, Дебърско, Скопие, Кратово, Рила, Свищовъ, Търново. Български търговци във Влашко, Русия и Австрия, дотогазъ духовни чеда на елинизма, обърнаха любовьта си къмъ родната земя, и подобно на именити гръцки родолюбци се вдадоха въ дѣла отъ пожертвеность за своя народъ. Отъ такава любовь и пожертвеность изникна въ 1835. г. знаменитото училище въ Габрово. Неговитѣ почетни директори въ Одеса, Априловъ и Палаузовъ, тъкмѣха да направятъ отъ родния си балкански градецъ българска Атина. Ала политическитѣ прѣврати въ Турция постепенно изтъкнаха и за българския народъ значението на Цариградъ като срѣдище на домашната му интелигенция.

Султанскиятъ хатишерифъ отъ 1839. г. за гражданска свобода и равноправность на турскитѣ поданици въ държавата отвори на българитѣ широки изгледи за упражнение на обѣщанитѣ тѣмъ права въ полза на народната просвѣта и напрѣдъкъ. Като се въдѣше по насъ, ако и съ мѫка и недостатъкъ, интелигенцията и пращаше цвѣта си въ турската столица, тукъ се явяваше нужда да се организува

тя. Иванъ Богоровъ се настани въ Цариградъ отъ 1. януария 1848. г. съ първи български вѣстникъ, нареченъ *„Цареградски Вѣстникъ“*, започнатъ случайно прѣди 2 години въ Липиска подъ име *„Български Орелъ“*. Обаче развитието на духовния животъ у българитѣ откриваше и пбвече страни за работа. Една отъ тия страни бѣ да се поддържа правилно книжовно-научно образование у българската интелигенция, която чрѣзъ него да бѫде винѫги въ положение да води народа къмъ напрѣдъкъ и да помага за сполучливо разрѣшение на неговитѣ национални задачи. Политическиятъ вѣстникъ не постигаше за такава цѣль. Това бѣ причината, че и въ Цариградъ, и въ градоветѣ извънъ Турция, дѣто имаше за́можни и родолюбиви български поселенци, се замисли за уредбата на едно *българско книжовно-научно срѣдище.* Особно отъ 1854. г. се води между домашни и външни българи прѣписка за основание на книжовно дружество, което да прибере около себе нашитѣ образувани сили, та да разработятъ българската история и езикъ, да опишатъ българското отечество, да приберѫтъ неговитѣ старини и изучатъ богатствата му и да рѫководятъ развитието на неокрѣплата българска книжнина. На́дали сѫ си мислили тия наши радолюбци, че изпълнението на такъвъ замисълъ изисква немалъкъ запазъ и материялни, и нравствени срѣдства; ала доста е, че съзнавайки нуждата отъ едно учрѣждение съ реченитѣ задачи, тѣ сѫ проявили всичка добра воля и да го осѫ-

ществятъ. Първи одескитѣ българи се събиратъ на 2. февруария 1854. г. да обсѫждатъ въпроса за българско книжовно дружество. Слѣдъ тѣхъ подиръ парижкия миръ въ 1856. г. подхващатъ идеята цариградскитѣ българи, като ѝ даватъ изразъ въ издаденъ отъ тѣхъ на 1857. *„Мѣсецословъ на българската книжнина“*, отъ който доходътъ се отреждаше за фонда на проектираната имъ *„българска книжовна община“*. Тая община основа въ 1858. г. свой органъ *„Български книжици“*, които сѣкашъ посрѣщаха вече първоначалната идея за органъ на едно научно-книжовно дружество. Ала българитѣ сѫ горещи, доклѣ зачѣнатъ една работа. Слѣдъ 4 години „Български книжици“ се виждатъ утънали въ дългове отъ ревностни читатели, но слаби платци, и спиратъ. Книжовната община се разтуря. Българското общество почувствува веднага липсата и на Книжицитѣ, и на общината. За да се дотъкми тя отново наиматъ се съ грижа нѣкои букурещки българи съ Александра хаджи Русетъ на чело, който бѣ издалъ първа българска карта на България, Тракия и Македония въ 1843. г. въ Страсбургъ. Идеята тлѣе още дълго врѣме, като се простира и къмъ другитѣ българи въ чужбина, доклѣ се заискри и разпали къмъ 1867. г., та се завързватъ по нея оживени прѣписки най-вече между Букурещъ и Одеса. Прѣзъ лѣтото на 1868. г. одескитѣ българи на чело съ търговеца Н. М. Тошковъ отъ Калоферъ правятъ заседание, за да се положи вече основата на българско книжовно дружество,

като призоваватъ помощьта и на събратията си въ Букурещъ и Браила, послѣ и въ Кишново и въ Кипрянския манастиръ. Тъкмо за тия подготовителни работи дохажда въ Букурещъ и Василь Стояновъ. Нѣколцина отъ букурещкитѣ българи изработили проектъ за книжовно дружество съсъ име „България“; а въ Браила билъ съставенъ другъ проектъ. И двата се разглеждали въ нѣколко заседания въ Одеса прѣзъ декемврия 1868. г., като било уговорено да се отвори вече дружеството въ началото на 1869. г., щомъ се запишатъ и съберꙗтъ за неговъ фондъ 40.000 рубли. Кондиката за записванье помощи обиколила всички градове, дѣто живѣели български поселенци въ Русия, Влашко и Австрия; помощитѣ взели и да пристигатъ по малко въ Одеса; тѣ се прѣдавали за врѣменно пазенье съ лихви у Тошкова. Всички български общини, които записали въ дружествената кондика парични помощи, придобили право да се изкажатъ чрѣзъ свои прѣдставители за окончателната уредба на дружеството. Затуй прѣзъ лѣтото на 1869. г. Галацката българска община свиква общо събрание отъ тия прѣдставители. На третя покана тѣ започватъ заседанията си въ Галацъ подъ прѣдседателство на Михаила Колони, заслужилъ Варненски кметъ слѣдъ освобождението. Поради нѣкои прѣдизвикани безредици събранието се прѣнася на 26. септемврия въ Браила. Тукъ се отфърля букурещкиятъ проектъ „България“ и се приима проектътъ, съставенъ въ Браила. Ставатъ прѣпирни и за седа-

лицето на дружеството, отъ които излиза рѣшение, да бѫде въ Браила, при явно недоволство на одесскитѣ българи, па донѣйдѣ и на букурешкитѣ и галацкитѣ. Тия прѣпирни и недоволства имàха пó-сетнѣ пагубни сетнини за дружеството, като се промъкваха подъ всѣкой поводъ, за да го формуловатъ въ щета на създаденото вече заведение. Азъ отбѣлѣзахъ тия подробности за да се види, че и тукъ може справедливо да се каже съ Виргилия: „tantae molis erat romanam condere gentem!“

Така се основа на 1869. г. въ Браила днешното *„Българско книжовно дружество“*. Споредъ устава си то имаше да се управя отъ едно настоятелство за паричния му дѣлъ и отъ единъ съставъ отъ дѣйствителни членове, най-малко трима, за ученокнижовния му дѣлъ. Събранитѣ въ Браила прѣдставители на българскитѣ общини отъ Букурещъ, Браила, Болградъ, Виена, Гюргево, Галацъ, Кишновъ, Киприянския манастиръ, Плоещъ и Одеса избраха настоятелство на дружеството съ прѣдседатель браилския търговецъ Никола Ценовъ, който прѣзъ всички сетнѣшни избори си запази това звание до прѣнасянието на дружеството въ освободена България. Прѣдставителитѣ избраха и трима дѣйствителни членове, които да почнатъ да уреждатъ и издаватъ прѣдвидѣнитѣ въ устава: *„Сборникъ“*, два-три тома въ година, за научни материяли и статии главно по българския езикъ, история и словесность, и мѣсеченъ органъ *„Периодическо Списание“* за другитѣ дѣлá

на дружеството; покрай това членоветѣ имаха да завържатъ и поддържатъ тѣсни сношения съ учения свѣтъ изобщо и особито съсъ всички добри, образовани българи и народни заведения. Избрани бидоха: Маринъ *Дриновъ,* който се е намиралъ тогава по научна обиколка, Василь *Друмевъ,* сегашниятъ митрополитъ Климентъ, който токо що билъ свършилъ курса на духовната академия въ Киевъ и участвувалъ въ заседанията за основание на дружеството въ Галацъ и Браила, и Василь *Стояновъ.* Прѣснитѣ още научни съчинения на Дринова, неговитѣ още продължавани занятия съ науката, прѣдложенията му въ писмото до българскитѣ читалища за печатно издание на събрани по тѣхно пристояванье материяли и ржкописи за живота и миналото на българския народъ, познанството му съ учени лица и дружества особито въ славѣнския свѣтъ бѣха свърхмѣрна прѣпоржка за него прѣдъ събранието въ Браила, та то въ негово отсжтствие да го избере за главенъ дѣецъ въ новооснованото „Българско книжовно дружество". Чакъ отъ Неаполь се обажда Дриновъ на 9. януария 1870. г. на съобщението за избора му, като се обявява да не е достоенъ за такава висока отлика, и приима избора си само до йдещето главно събрание на дружеството на 25. юлия. Ала свързанъ еднжжъ съ интереситѣ на дружеството, той не е могълъ да отфърля и занапрѣдъ всѣкогодишния си изборъ за дѣйствителенъ членъ и прѣдседатель между другитѣ си двама другари.

Понеже М. Дриновъ още продължавалъ своитѣ научни обиколки и студии въ чужди страни и библиотеки, той могълъ като прѣдседатель на дѣйствителнитѣ членове само писмено да се съвѣтува съ другаритѣ си въ Браила за книжовната дѣйность на дружеството, да изпраща свои приноси за „Периодическо Списание", да прѣдлага на познати български книжовници да не заминуватъ съ трудоветѣ си книжовното дружество и да добива за него приязнитѣ на външни учени и корпорации. Отъ Неаполь, Пезаро, Римъ, Прага, Москва той доставилъ за „Периодическо Списание" цѣлъ редъ свои твърдѣ цѣнни статии и осигурилъ на сѫщото добри съдрудници въ лицето на споменатия вече Нешо Бончевъ и на Райка Жинзифовъ, българинъ отъ Велесъ, учитель по елински езикъ въ Московския лицей на цесаревича Николая. Видни учени въ Русия му сѫ готови съ услуга, да разгласятъ съ рецензии въ отборъ списания за дружеството и за неговия органъ. Константинъ Иречекъ, послѣшниятъ авторъ на извѣстната „История на българитѣ", прѣдлага на книжовното дружество своя „Книгописъ на новобългарската книжнина". Сръбското учено дружество отъ Бѣлградъ кани нашето въ Браила да вземе участие въ издаванье на „Общи наученъ рѣчникъ на сръбско-хърватския и български езикъ". Княгиня Е. А. Голицина отстѫпя на нашето дружество своята богата сбирка отъ морски животини за основа на музей при него. А редомъ съ това Дриновъ гледа да се възползува още пó-обилно въ

интереса на дружествения органъ отъ разнитѣ си обиколки. Въ Браила се свиква за юли 1870. г. главно събрание. Дриновъ прѣдпочита да си свърши въ това врѣме работитѣ във Ватиканската библиотека, дѣто е поръчалъ да му извадятъ точни снимки отъ миниатюритѣ и прѣписи отъ текста на българския лѣтописъ Манасиинъ отъ врѣмето на царя Ивана Александъръ; той дири вѣсти за историчнитѣ сношения на България съ Италия, за която цѣль обикаля островъ Иския срѣщу Неаполь и дири въ архивитѣ на Казамичиола и Лако бѣлѣжки за българскитѣ поселици тамъ отъ XIII. и XIV. вѣкъ. И всички тия дирения дадоха послѣ своя блѣскавъ накитъ на разни трудове на Дринова въ „Периодическо Списание", въ отдѣлни руски съчинения и въ други чужди списания. На двамата негови другари дѣйствителни членове въ Браила оставаше да вършатъ и тѣ своя дѣлъ, да редятъ дружеството и да изваждатъ неговия органъ.

Между туй отъ записанитѣ въ първа родолюбска ревность щедри помощи за Българското книжовно дружество въ касата му се събрали твърдѣ слаби количества. Внесенитѣ за врѣменно пазенье у Тошкова въ Одеса помощи отъ Кишново, Киприянския манастиръ, Болградъ, Букурещъ, Одеса, всичко — заедно съ личната помощь на Тошкова — около 25.000 рубли не се отпущали на дружеството подъ извѣтъ, че уставътъ му още не е утвърденъ отъ влашкото правителство, па не се отпущали редовно

и пълно нито лихвитѣ на тоя капиталъ, както било обречено въ свое врѣме. А правителството не дало утвърдение на устава никога, доклѣ се намирало дружеството във Влашко. Дѣйствителнитѣ членове въ Браила нѣматъ срѣдства да изпълняватъ наредбитѣ на устава за дружественитѣ издания. Вмѣсто „Сборници“ и мѣсечно „Периодическо списание“ тѣ вадятъ само това подирното, но съсъ съдържание и по срокове, прѣдвидѣни за сборницитѣ. А въ българския печатъ се зареждатъ вече нападки противъ членоветѣ. Прѣди главното събрание на 1870. г. (3. VII.) двамата членове се плачатъ Дринову въ Казамичиола, и единъ отъ тѣхъ (вѣроятно Друмевъ) тъкми да си даде оставката. Дриновъ ги съвѣтва да постоянствуватъ въ дѣлото и нито да мислятъ сега за оставки. Дриновъ се отказва отъ всѣко възнаграждение за своята работа за дружеството, а главното събрание прѣполовява възнаграждението и на другитѣ два дѣйствителни члена. Книжки отъ списанието се издаватъ много бавно, едвамъ по двѣ въ година. На оплакваньята отъ това Дриновъ съвѣтва другаритѣ си да радятъ повече за хубаво съдържание, та ако се били позабавяли. Ала и за съдържанието имъ дѣйствителнитѣ членове въ Браила не получаватъ никакви приноси отъ ония лица, на които най-много сѫ се надали, кога се наели да изпълняватъ дружествения уставъ, именно отъ българскитѣ учители. Свърхъ това пъкъ и колкото книжки отъ списанието смагали да издадатъ, тѣ поради цензурни

условия въ Турция не прониквали между тамошнитѣ българи, както би трѣбало споредъ основната цѣль на дружеството. А годишнитѣ главни събрания, които слѣдъ два три пѫти каненье заседавали речи винѫги въ недостатъченъ съставъ, за борба съ неволитѣ на дружеството само ограничавали дѣйностьта му.

Отъ всички тия обстоятелства обществото заключаваше, че дружеството се намира въ опасность, а мнозина мислѣха дори, че е вече пропаднало. Негови искрени приятели отъ разни страни се грижатъ да му помогнатъ, като прѣдлагатъ писмени мнѣния въ главнитѣ му събрания. Константинъ Иречекъ, дописенъ членъ на дружеството, прѣпорѫчва въ писмо отъ 10. августъ 1872. г. *сговоръ* между членоветѣ на събранието; Гаврилъ Кръстьовичъ, почетенъ членъ, иска да прѣклони упорството на нѣкои спомагателни членове прѣдъ гласа на болшинството; Теодоръ Икономовъ пъкъ, дописенъ членъ, пише отъ Цариградъ, 15. VII. 1872., че дружеството има нужда отъ обилна морална поддържка, отъ довѣрие. Които заседаватъ въ събранията му, па и всички други не трѣба да му бѫдатъ сѫдници, но съвѣтници. Ние сѫдимъ каже хората всѣки день отъ заранъ до вечеръ, но нека поне еднѫжъ сумѣемъ да дадемъ и съвѣтъ. Прѣдъ събранията се изнася и мнѣние — на чиято страна е и Дриновъ — че за да се сдобие дружеството съ повече сътрудници за списанието и да го пръска безъ спънки между всички книжни българи, то трѣба да се прѣнесе въ Цариградъ.

Несгоднитѣ отъ материялна и отъ нравствена страна условия при Българското книжовно дружество принуждатъ и двата дѣйствителни члена въ Браила да се отзовѫтъ на покани въ други обществени поприща: Василь Друмевъ се постригва прѣзъ юния 1873. г. за инокъ подъ име Климентъ и не много слѣдъ това се рѫкополага за епископъ Браницки, поставенъ въ Тулча; Василь Стояновъ минува отъ августъ сѫщата година за учитель въ Болградската гимназия; а отъ октомври и Дриновъ става професоръ на университета въ Харковъ. Главнитѣ събрания на дружеството пакъ слѣдватъ да избиратъ всѣка година Дринова за прѣдседатель на дѣйствителнитѣ членове, Климента за втори членъ, като се брои трети отъ 1873. г. новиятъ дѣловодитель Тодоръ Пѣевъ; ала и у тия членове прониква мисъльта, че дружеството явно се ближи къмъ своя край. Дриновъ пише отъ Харковъ, 26. X. 1873., че седмичната му работа при университета не отпуща никакъ свободно врѣме и за други писмени занятия. Съ много училищна работа се извинява и Стояновъ отъ Болградъ. На дѣловодителя Пѣева е оставено да допечата VII.—VIII. книжка отъ списанието, уредена вече отъ Друмева, и да уреди още 4 книжки, за да се дотъкми цѣлата годишнина отъ 12 книжки, за колкото е прибиранъ отъ читателитѣ абонаментъ. Обаче за тия книжки пакъ е набавилъ най-много материялъ Дриновъ, а послѣ и Климентъ. Дриновъ е натоваренъ прѣзъ 1874. г. отъ настоятелството да подѣйствува

прѣдъ Тошкова въ Одеса, за да се внесжтъ на име на дружеството запазенитѣ у него дружествени пари. Ала прѣзъ декември сжщата година Тошковъ умира, и паритѣ минали у наслѣдницитѣ му. Дружеството кара още своя осжденъ животъ доклѣ се издаде и 12. книжка отъ „Периодическо Списание". Прѣзъ това врѣме Дриновъ мѣрка въ 1875. г. да прѣдприеме едно пжтуванье по България за цѣла година, за да си допълни материялитѣ по българския езикъ, та да се почне и неговото научно разработванье. Пжтемъ ще се отбие и въ Браила, за да се вематъ мѣрки за оправата на дружеството. Дванайсетата книжка отъ дружествения органъ излѣзе прѣзъ 1876. г. А въ България настаятъ събития, поради които дѣйностьта на дружеството се ограничава. Напоконъ се обявява и руско-турската война. Настоятелството прави послѣдно заседание на 1. VI. 1877.

Войната за освобождение на България имаше да прѣобрази цѣлия животъ на българския народъ. Всички прѣдишни прѣдприятия на народа трѣбаше да причакатъ сѣтницитѣ на войната, та да си опрѣдѣлятъ срѣди новитѣ условия и задачитѣ на новия животъ. Българското книжовно дружество въ Браила биде честито да види въ освободена България всички свои дѣйствителни и дописни членове българи на най-виднитѣ мѣста въ администрацията, уредена отъ рускитѣ окупационни власти; а въ тая администрация неговиятъ неизмѣненъ прѣдседатель на дѣйствителнитѣ членове изпърво бѣше Софийски вице-

губернаторъ, а послѣ завзимаше мѣстото на управляющи отдѣла на народното просвѣщение и духовнитѣ дѣла при императорския руски комисаръ. Канцеларията на комисара князя Дондуковъ-Корсаковъ, който бѣ призованъ да даде на България най-съотвѣтното съ нъравитѣ и желанията на народа управление, не можеше да не се обърне къмъ услугитѣ на такъвъ познавачъ на българската земя и народъ, какъвто тя имаше въ лицето на руския професоръ Маринъ Дриновъ. Като повика Дринова за свой управляющи на отдѣла за просвѣщение и духовни дѣла, князъ Дондуковъ го придоби и за всеобщи посрѣдникъ между своето управление и народа, между Русия и България. Прѣзъ май на 1878. г. Дриновъ биде повиканъ отъ София за Пловдивъ, дѣто се намираше управлението на князя Дондукова. Тукъ, и послѣ въ София, дѣто се прѣнесе рускиятъ комисаръ слѣдъ Берлинския договоръ, обиколенъ отъ изпитани учителски сили и отъ други лица българи съ образование и вѣщина, Дриновъ разви особна дѣйность за да съживи затворенитѣ прѣзъ войната основни и класни училища, да отвори други нови, като начало на пълни срѣдни и специялни училища, да имъ настани персоналъ и инспекция, да ги снабди съ издържка, съ учебни помагала, съ програми и наредби; той положи основата на народната библиотека, па се грижеше да основе и единъ сериозенъ вѣстникъ. Сѫщо така пристоя Дриновъ и за уредбата на дѣлата на българската черква. Българското

книжовно дружество въ Браила свика за 28. ноември 1878. г. главно събрание, въ което присѫтствува и Т. Икономовъ като прѣдставитель на отдѣла за просвѣщение и духовни дѣла въ България. Събранието рѣшава да се прѣнесе дружеството въ българската столица и упълномощава Дринова, като прѣдседатель на дѣйствителнитѣ членове и управляющи тогава просвѣщението, да настои за подновение дѣйностьта на книжовното дружество. Обаче прѣди да се завземе съ подновението на дружеството, Дриновъ трѣбаше да извърши и послѣднитѣ работи, що му прѣдстояха като на членъ отъ управлението на руския комисаръ. При негово участие се дотъкми текстътъ на проекта за органически уставъ на Българското княжество, прѣдложенъ за обсѫжданье на учрѣдителното събрание въ Търново прѣзъ февруария 1879. г.; по неговия хубавъ български прѣводъ на тоя текстъ се четѫтъ много отъ членоветѣ на сегашната наша конституция. Отъ името на императорския руски комисаръ професоръ Дриновъ състави и прочете прѣдъ Търновското събрание обширно изложение за дѣйностьта на рускитѣ окупационни власти въ България. Съсъ своето далегледно мнѣние по въпроса за българската столица Дриновъ урече на българския княжески прѣстолъ мѣсто въ София, отъ дѣто е тъй мило да се гледа къмъ роднитѣ простори задъ Рила и е тъй сгодно да се разправя човѣкъ съ лакоми съсѣди.

Съ рускитѣ власти си замина изъ България и първиятъ български министъръ на просвѣщението

Дриновъ, за да си продължи пакъ професорскитѣ и учено-книжовни занятия. Слѣдъ единъ прѣвратъ въ княжеството прѣзъ 1881. г. българскиятъ князъ покани професора Дриновъ, за да окаже съдѣйствие за организация на узаконения държавенъ съвѣтъ. По тоя случай тогашниятъ министъръ на просвѣщението у насъ, д-ръ К. Иречекъ, възъ основа на рѣшението отъ главното събрание въ Браила отъ 28. ноември 1878., свика членоветѣ на Българското книжовно дружество, що бѣха въ столицата, на заседание за подновение дѣйностьта на дружеството. Въ заседанието прѣдседателствува Дриновъ. Взима се рѣшение, отъ новата 1882. година да почнатъ да излизатъ „Периодическо Списание“ и „сборници“, уреждани отъ особенъ комитетъ отъ 5 души, назначени отъ министра на просвѣщението. Държавата отпуща на дружеството годишна помощь отъ 12000 лева. Комитетътъ се задължава да изработи проектъ за нова организация на Българското книжовно дружество. Тая се прокара въ новъ уставъ, приетъ отъ главното събрание на дружеството прѣзъ 1884. г. подъ прѣдседателството на Дринова. Това е послѣдното лично дѣло на Дринова въ нашето отечество и въ книжовното дружество.

Оня, който е извършилъ толкова други позначителни дѣла за своя народъ и татковина, ще да пази за тѣхъ и още свѣтли доказателства за синовна обичь и привързаность, доклѣ бжде живъ!

23. IV. 1899.

б)

Прѣгледъ на 30-годишната научно-книжовна дѣятелность на проф. М. С. Дриновъ.

Отъ В. Н. Златарски.

„Всѣки народъ почита своята старина и ревностно ѭ изучва, като едно отъ най-свещеннитѣ си народни достояния.“

Прѣдговоръ къмъ „Погледъ врьхъ происхожданьето на българскій народъ.“

Тъкмо 30 години се изминаха, откакъ излѣзе на бѣлъ свѣтъ оная книжка, която възвѣсти на българския народъ, че въ редоветѣ на самоотверженитѣ дѣйци за повдиганьето на неговата просвѣта, на неговото самосъзнание, изстѫпва още единъ младъ, пъленъ съ енергия борецъ, който е готовъ да вземе най-живо участие въ отчаяната борба за църковно-национална независимость; казвамъ оная книжка, която е причина на днешното тържество, която прѣдставя пръвъ трудъ отъ обширната и разнообразна 30-годишна научно-книжовна дѣятелность на нейния авторъ, нашия високопочитаемъ и заслужилъ юбиларь — проф. Маринъ Дриновъ.

Маринъ Дриновъ се е родилъ на 1838. год. въ Панагюрище, дѣто е и получилъ първоначалното си образование, а така сѫщо е учителствувалъ нѣколко врѣме до 1858. год., когато и замина за Русия. Тамъ слѣдъ 3 годищно приготовление въ Киевъ и

Москва, постѫпи въ историко-филологическия факултетъ при московския университетъ.

Като възпитаникъ на най-стария руски университетъ, дѣто славистиката се е разбирала въ най-широкъ смисълъ и винаги е завзимала едно отъ първитѣ мѣста, и при това въ такова едно врѣме, когато руската наука проявяваше най-голѣмъ интересъ къмъ изучванието и запознаванието съ славѣнскитѣ народи, а руското общество взимаше най-живо участие въ сѫдбата на южното славѣнство изобщо, и въ частность къмъ българитѣ, Дриновъ като българинъ прѣди всичко и като славѣнинъ твърдѣ отрано усвои мисъльта да посвети живота си въ изучванье миналото и настоящето на славѣнскитѣ народи, като туряше на първо мѣсто историята на своя народъ. Любовьта къмъ отечеството, силата на която той почувствува още отъ деня, когато се разстана съ родния си градъ Панагюрище, и желанието да спомогне за разпространението на просвѣщението между своя народъ, желание, което намѣри най-сърдеченъ отгласъ както въ срѣдата на неговитѣ съотечественици — другари по университета, така и въ настроението на руското общество, бѣха първитѣ и главни двигатели въ всѣко негово прѣдначинание въ полза на науката и отечеството. А пъкъ девизътъ, че „всѣки народъ почита своята старина и ревностно я изучава, като едно отъ най-свещенитѣ си достояния“, девизъ, който срѣщаме на страницитѣ на първия му още наученъ трудъ, остана за него рѫководеща идея

прѣзъ цѣлата му 30-годишна дѣятелность. Въодушевлявайки се отъ такива свѣтли и чисти идеи, Дриновъ при всичко че бѣ излѣзълъ отъ България още на млади години и прѣкарва живота си вънъ отъ нея, никога не е прѣставалъ да мисли и да се грижи за своето отечество; той винаги и съ най-голѣмъ интересъ слѣдѣше и слѣди за всѣко духовно движение, за всички политически и обществени промѣни въ живота на българитѣ и като вѣчно бодърствующъ стражъ на научно-книжовното поле взимаше и взима най-живо участие, лично или косвено, въ всичко, което засѣгаше интереситѣ на неговото отечество, и съ еднакво чувство посрѣщаше и усѣщаше тревогитѣ които българския народъ трѣбаше да испита. Поради това, ако се вгледаме по-отблизу въ научно-книжовната му дѣятелность, то не е трудно да се забѣлѣжи, че тя носи въ себе си отпечатъкъ, че тя се явява като отзивъ на всички моменти, които е прѣживѣлъ нашия народъ въ течение на тия послѣдни 30 години.

Слѣдъ свършваньето на университетското си образование въ 1865. г. съ степень кандидатъ на историко-филологическитѣ науки, Дриновъ не се ограничи само съ това, което му даде руската наука по славѣновѣдѣнието. Авторитетнитѣ имена Шафарикъ, Палацки и други още въ студентскитѣ години привличаха неговото внимание, и той не се забави да осѫществи своето давнишно желание да се запознае по-отблизу съ славѣнската наука у западнитѣ славѣни.

Въ края на 60-тѣ години той се посели въ Прага, дѣто покрай другитѣ си занятия, като слѣдѣше зорко за усилената борба, която водѣха неговитѣ съотечественици съ грѫцката патриаршия, и се вслушваше въ най-насѫщнитѣ нужди на своя народъ, не се забави да вземе поне косвено участие въ тази толкова трудна, но знаменита и славна въ нашата нова история епоха: тогава още той написа нѣколко статии въ българскитѣ вѣстници, между които тукъ ще отбѣлѣжимъ, като първъ неговъ книжовенъ опитъ, статията: „Страшны ли сѫ за народностьта ни фанаріотитѣ и іезуититѣ?“ написана въ Жeнева и напечатана съ подписъ „М. Бошковъ“ въ издавания тогава отъ Т. Бурмовъ въ Цариградъ вѣстникъ „Врѣме“ (вм. №№ 12 и 14 за 1866 г.). Въ тия статии Дриновъ разясни нѣкои страни отъ тъй наречения „български църковенъ въпросъ“ и чрѣзъ това оказа нравствена и научна поддържка на българскитѣ ратници за църковната ни независимость. Но въ сѫщото врѣме нашиятъ младъ ученъ не се отвличаше отъ своитѣ научни занятия, тъй като дълбоко съзнаваше, че не сѫ достатъчни вѣстникарски статии за да поддържатъ и насърчатъ духоветѣ на рѣшителнитѣ борци; справедливитѣ искания на българския народъ, както и неговитѣ исторически права за църковна независимостъ и национална обсебеность могатъ да бѫдатъ доказани само чрѣзъ научни издирвания, основани на исторически документи и сгрѣни отъ необоримата истина. И дѣйствително, къмъ това врѣме се отнася появя-

ваньето на свѣтъ и на първия му наученъ трудъ: прѣзъ априлъ 1869. год. Дриновъ издаде една книжка подъ насловъ „Погледъ врьхъ происхожданьето на българскій народъ и началото на българската история“, напечатана въ Виена. Вече самото заглавие на книжката ни показва, че авторътъ разбутва въ нея единъ отъ най-тъмнитѣ тогава и произволно обяснявани въпроси отъ нашата история, въпросъ, който е служилъ като най-силно орждие на противницитѣ на българитѣ въ църковната борба. Въ онова врѣме, както е извѣстно, сжществуваха вече двѣ теории за произхода на нашия народъ: едната е тъй наречената *тракийска,* защищавана най-вече отъ полския историкъ Лелевеля, руския Черткова, Д-ра Петра Беронъ и Раковски у насъ, споредъ която днешнитѣ българи иматъ за свои прадѣди тракийцитѣ, найстаритѣ обитатели на Балканския полуостровъ. Другата теория е така наречената отъ Дринова *волжска;* нейнитѣ прѣдставители, като излизатъ отъ едно и сжщото начало, именно, че дошлата въ 679. год. на Балканския полуостровъ Аспарухова дружина отъ неславѣнски произходъ е турила начало на българската държава, правятъ различни заключения върху отношенията на придошлитѣ българи спрѣмо покоренитѣ славѣнски племена, живѣещи на полуострова. Така Тунманъ и Енгелъ, като считали Аспаруховитѣ българи отъ татарско потекло, доказвали, че и сегашниятъ български народъ не е нищо друго, освѣнъ пославѣнени татари. Раичъ и Венелинъ, като

се били убѣдили въ несъмнѣното славѣнство на Балканскитѣ българи, извождали, че и волжскитѣ българи сѫ били славѣни; и най-сетнѣ Шафарикъ, който е виждалъ въ волжскитѣ българи чудско или финско племе, изказа мнѣние, че малобройната Аспарухова дружина, която слѣдъ покорението на нѣкои само миролюбиви славѣнски племена между Дунава и Балкана, тури началото на българското царство и даде на тия славѣни своето име, трѣбало да приеме езика, нъравитѣ и обичаитѣ имъ и съвсѣмъ да се прѣтопи въ многобройната славѣнска стихия на Балканския полуо-въ и затова балканскитѣ българи като славѣни не могатъ да водятъ потеклото си отъ волжскитѣ българи. Мнѣнието на Шафарика, изказано още въ 1842. год., бѣ прието отъ всички славѣнски учени като най-вѣрно. Обаче въ западната историческа литература прѣобладаваше все още Тунмано-Енгеловата теория, а пъкъ въ българскитѣ книжки се държеше все още мнѣнието или на Раковски, или на Венелина. Това разногласие въ въпроса за произхода на българитѣ даваше най-яка опора на враговетѣ на българския народъ не само да противудѣйствуватъ на справедливитѣ му искания по църковния въпросъ, но дори да отрицаватъ неговото славѣнство и изобщо сѫществуваньето му като отдѣлна народность. Като виждаше, че това разногласие вирѣе само за това, че правдивото мнѣние на Шафарика си оставаше все още само едно мнѣние недоказано, Дриновъ се рѣши да го прѣмахне като

тури въпроса на научна почва. Той прие изцѣло мнѣнието на Шафарика, разви го и подкрѣпи съ вѣски доказателства, основани възъ исторически данни, като заяви, че балканскитѣ българи освѣнъ името нѣматъ нищо общо съ волжскитѣ и че историята на българския народъ не трѣба да се почва съ историята на тия подирнитѣ, а на балканскитѣ славѣни, които отъ много години прѣди дохаждането на Аспаруха съ дружината си вече заселяваха полуострова. Отъ това врѣме собствено се почва и истинското изучванье и разработванье научно на този толкова важенъ въпросъ въ нашата история. Наистина, Дриновъ не го разрѣши окончателно, тъй като и слѣдъ неговата книжка този въпросъ бѣ прѣдметъ на много нови изслѣдвания, па и на горещи прѣпирни особно между рускитѣ историци, обаче посоката, която даде Дриновъ въ постановката и понататъшното разяснение и рѣшение на въпроса, си остава и до днесъ сѫщата. Поправки, които могатъ да се направятъ за сега въ изслѣдването на Дринова възъ основа на новооткрититѣ български паметници литературни и епиграфически, отъ врѣмето на първитѣ български князье до покръщането, сѫ тия, че българитѣ завоеватели не сѫ отъ чудско или финско потекло, а отъ турско-татарско, че тѣ не сѫ дошли отъ Волга, а отъ брѣговетѣ на Азовско и Черно море и най-сетнѣ че това сливанье на завоеватели съ завоевани, това прѣтопяванье на българския елементъ въ славѣнския не се е извършило така скоро,

както ни го прѣдставя Дриновъ. Етническиятъ дуализъмъ въ новооснованото българско царство се продължи съ цѣли вѣкове, като е прѣминавалъ отъ етническа върху социялна почва, и немалко културна и социялна борба е струвало на покоренитѣ славѣни, докато взематъ върхъ надъ своитѣ завоеватели и ги прѣтопятъ въ своята стихия. Както и да било появяваньето на първия наученъ трудъ на младия нашъ ученъ има голѣма важность въ нашата историография, тъй като съ него се почва нова фаза въ изучваньето на нашата история, изучванье научно-критично, съгласно съ изискванията на съврѣменната историческа наука. Но въ сѫщото врѣме той не бѣ лишенъ и отъ практическо значение: въ него българитѣ намѣриха немалко опора срѣщу нареканията на своитѣ врагове.

Но още по-голѣма важность и цѣнно за нашата историческа литература има вториятъ, вече напълно самостоятеленъ наученъ трудъ на Дринова, който се появи почти едноврѣменно съ първия прѣзъ юни 1869. година. Това е „Исторически прѣгледъ на българската църква отъ самото ѝ начало и до днесь“, напечатано така сѫщо въ Виена. Съдържанието на тази книга обнима началото на християнството въ земята, населявана сега отъ българитѣ, до най-послѣдното съврѣменно нему движение по църковния въпросъ. До появяваньето на тази книга не сѫществуваше не само въ нашата историческа литература, но и въ чуждитѣ нито едно критично съчинение, написано възъ основа на първоизворитѣ,

което да ни излага ясно и напълно сѫдбинитѣ на българската стара и нова църква, нейното развитие и права. Наистина, първитѣ научни трудове въ тази область се появиха още въ миналото столѣтие, трудове написани отъ нѣкои католишки църковни историци, каквито сѫ Асемани, Пеячевичъ, но тия опити бѣха повече отъ неудовлетворителни, защото тѣ сѫ основани възъ оскѫдни и чужди извори и при това написани сѫ явно тенденциозно. Славѣнскитѣ историци Шафарикъ, Григоровичъ, Бодянски, Палаузовъ, Хилфердингъ и извѣстниятъ нѣмски юристъ Цахарие von Lingenthal обясниха въ нашето столѣтие немалко тъмни страници отъ българската църковна история. Обаче издирванията на тия учени мѫже засѣгватъ само отдѣлни въпроси и епохи, а не ни даватъ изложението на цѣлия български църковенъ животъ. Появяваньето на книгата на Дринова подпълни тази толкова силно чувствувана, особно прѣзъ 60-тѣ години блѣзна, както въ нашата, така и въ чуждата църковно-историческа литература. Освѣнъ посоченото тукъ, тъй да кажа, чисто външно значение, този трудъ на г. Дринова отъ друга страна съставя епоха както въ научно-книжовната му дѣятелность, така и въ българската книжнина. Макаръ и да се срѣщатъ нѣкои незначителни пропуски и недогледи, които сѫ свойствени и простителни на единъ младъ ученъ, „Историческиятъ прѣгледъ“ спечели на автора си името ученъ въ пълния смисълъ на думата: въ него той показа прѣкрасната, но и

всестранна подготовка, голѣма начетеность и не помалко умѣние да борави съ историческата критика, поради това и самиятъ трудъ се отличава по своята основателностъ, безпристрастие, по обилието на първоизворитѣ наши и чужди и по съвѣстното ползуванье отъ тия извори, както и отъ по-новитѣ съчинения. Чешкиятъ историкъ славистъ Конст. Иречекъ въ рецензията си на тази книга справедливо забѣлѣзва, че „авторътъ ѝ направи голѣма услуга на българската книжнина, която чрѣзъ това съчинение стѫпва въ крѫга на европейскитѣ книжнини“. А какво голѣмо значение дадоха въ Русия на това съчинение, се види отъ това обстоятелство, че още въ слѣдната 1870. год. то се яви въ руски прѣводъ на страницитѣ на рус. списание „Православное Обозрѣніе“. Не по малко сумѣ да оцѣни капиталния трудъ на Дринова и българската интелигенция, която особно съчувствено се отнесе къмъ него, тъй като той исторически и документално формулира, разясни и подкрѣпи църковнитѣ права на българитѣ и доказа справедливостьта на исканията имъ въ борбата съ фанариотскитѣ гърци. Вече появяваньето на тази книга въ най-голѣмия разгаръ на църковната борба заедно съ нейнитѣ други голѣми качества и научна цѣнность ни ясно говорятъ, колко голѣма услуга оказа авторътъ ѝ на българския народъ. При всичко че подиръ двѣ години се появи капиталното съчинение на руския църковенъ историкъ Е. Голубински „Очеркъ православныхъ церквей болгарской, сербской и румынской“,

обаче Дриновиятъ трудъ и слѣдъ това не изгуби своето значение въ науката: нерѣдко той се цитира и до днесъ въ много важни произведения на славѣнската наука. Ние имаме учебници по българската църковна история, но нашата книжнина все още не притежава пълна история на българската църква въ духа на „Историческия прѣгледъ“ на Дринова, па и надали може да се изказва надежда за скоро появяванье на подобенъ трудъ; така щото намъ не ни остава нищо друго освѣнъ да искажемъ най-горѣщо желание да видимъ, колкото е възможно по-скоро, второ допълнено и прѣработено издание на този капиталенъ трудъ, което, доколкото ми е извѣстно, г. Дриновъ вече отъ нѣколко години готви, за да могатъ и нашитѣ учебници по българската църковна история да се явяватъ въ по-изправенъ видъ.

По-горѣ споменахъ, че „Историческиятъ прѣгледъ на българската църква“ съставя епоха въ научната дѣятелность на нашия почтенъ юбиларь. И наистина, това съчинение като да бѣше прѣдверието на понататъшното му неуморно залѣганье за повдиганьето и развитието на българската наука и литература. Още докато Дриновъ се намираше въ Прага, въ него бѣ вече съзрѣла идеята за образуваньето на единъ наученъ центъръ, който би craналъ разсадникъ за просвѣтата на неговия народъ и за разработваньето на отечествената история и литература. Поддържанъ отъ своитѣ другари сънотечественици В. Стояновъ, Бончевъ, Жинзифовъ, Друмевъ

(сегашния митр. Климентъ) и други млади български учени сили, Дриновъ стана душа и сърце въ организуваньето на този центъръ, докато най-сетнѣ насърченъ и отъ отрадното и сполучливо разрѣшение на църковния въпросъ, а така сѫщо и отъ готовностьта на много родолюбиви българи търговци въ Русия и Ромѫния материялно да го поддържатъ, той осѫществи своето завѣтно желание съ основанието на Българското Книжовно Дружество въ Браила. Сега въ качеството си на прѣдседатель на дѣйствителнитѣ членове отъ новооснованото дружество Дриновъ цѣлъ се прѣдава на научното разработванье на любимия си прѣдметъ — отечествената история, политическа и литературна, на попрището на която той до днесъ непрѣстанно работи.

Още въ 1869. год. Дриновъ прѣдприе една научна обиколка по знаменититѣ книгохранилища на европейскитѣ държави и главно на Италия съ цѣль, за да изучи извѣстнитѣ вече паметници и документи по българската история, а сѫщо и да търси и събира нови материяли за своитѣ по-сетнѣшни издирвания. Резултатитѣ отъ обиколката си той изложи отчасти въ статията „Нови паметници за историята на българитѣ и на тѣхнитѣ съсѣди“, която украси първитѣ двѣ книжки отъ органа на ново-основаното дружество „Периодическо списание“ въ видъ на писма: двѣ отъ Неаполъ, едно отъ Пезаро и друго отъ Римъ. Въ тази статия Дриновъ съобщи много нови и цѣнни извѣстия по историята на България, Византия, Сърбия и Хърватско

прѣимуществено отъ XIII до XVII в., и дава първо пълно описание на извѣсния български ржкописъ въ Ватиканската библиотека отъ врѣмето на царь Ив. Александра, ржкописъ, който съдържа българския прѣводъ на Манасиянския лѣтописъ, като обръща особно внимание върху многобройнитѣ миниатури, които той най-подробно описва. Тогава още Дриновъ поржчалъ на едного отъ добритѣ римски живописци, който му снелъ точно възпроизведени копия почти отъ всички изображения на брой около 20, които се отнасятъ къмъ българската история. Дриновъ и до днесъ още не ги е издалъ и ги пази като едно отъ цѣннитѣ достояния на своята частна библиотека съ надежда, че единъ день тѣ ще украшаватъ страницитѣ на най-добрата българска история.

Отъ Италия Дриновъ се върна отново въ Москва, дѣто той почна да се готви да получи първата учена степень въ Русия — магистерската и главно пристжпи да пише магистерската си дисертация. Обаче и въ това толкова горещо и скжпо за него врѣме той зорко слѣдѣше за тълкуваньето на понататъшното развитие на българския църковенъ въпросъ слѣдъ издаваньето на султанския фирманъ въ журналистиката и особно въ руската и нерѣдко изстжпваше да оправдае рѣшителнитѣ постжпки на своитѣ съотечественици, а така сжщо изобщо да разясни сжщностьта на разпрята между българитѣ и цариградската църква, разпря, която споредъ това, което се пишело въ нѣкои руски сериозни журнали,

дори въ 1871. год. все още не се разбирала, както трѣбало, отъ руската читающа публика. Къмъ това врѣме тъкмо се и отнася появяваньето на прѣкрасната му статия „Болгаре и Константинопольская патріархія“, напечатана въ IV кн. на руския журналъ „Бесѣда“ за 1871. год. Тази статия, която носи колкото публицистически, толкова и наученъ характеръ, остана, доколкото ми е извѣстно, почти незабѣлѣзана у насъ, а между това тукъ Дриновъ се явява открито като истински защитникъ на българскитѣ църковни права възъ основа на своитѣ научни изслѣдвания противъ упоритостьта на нѣкои руски гъркомани между държавнитѣ тогава мѫже, които явно се стремѣха да ущетятъ великото дѣло на българитѣ. — Но колкото силно и да привличахѫ неговото внимание съврѣменнитѣ църковни събития, които се вършеха тогава въ България, Дриновъ, покрай главната си работа — дисертацията, не се оставяше и отъ другитѣ научни занятия. Въ сѫщата 1871. г. той обнародва класическата статия „От. Паисий, неговото врѣме, неговата история и ученицитѣ му“, напечатана въ IV кн. БПс., въ която Дриновъ пръвъ очерта великата и висока патриотична личность на от. Паисия, съ неговитѣ идеи и стремления, пръвъ опрѣдѣли неговото мѣсто въ нашата нова история, като го постави на чело на нашето възражданье и посочи на важностьта и значението на неговата „Исторія славеноболгарская“ и най-сетнѣ показа, какъ идеитѣ и стремленията на от. Паисия чрѣзъ

неговата история сѫ били подхванати и развивани отъ неговитѣ ученици. При всичко че се е изминало повече отъ ¼ вѣкъ, откакъ тази статия е написана, нейното значение въ нашата историческа литература не се е изгубило, па и едвали ще го изгуби нѣкога; напротивъ, то се още повече издига, тъй като въ настояще врѣме, когато въпросътъ за Паисия и неговата история отново изстѫпва на прѣвъ планъ и се разработва възъ основа на новооткрити прѣписи отъ подирната, всички изказани отъ Дринова въ тази статия мнѣния и догадки се подтвърдяватъ, и тя още на дълго врѣме ще упѫтва всѣкиго, който се завземе съ изучваньето личностьта на от. Паисия и неговата история. — Не по-малко внимателно Дриновъ слѣдѣше прѣзъ това врѣме и за всичко, което се появяваше и въ литературата, и не рѣдко излизаше да опровергае нѣкои недотамъ вѣрни теории и мнѣния по отечествената история. Така изникна неговата знаменита критика върху първата книга отъ историята на недавно починалия нашъ народенъ дѣецъ Гавриила Кръстьовичъ (обнародвана въ 5 и 6 кн. на БПс.) подъ заглавието „Хунни ли сме?“, критика, която поразява съ изобилието на исторични основателни доказателства и съ голѣмия критиченъ апаратъ, съ който Дриновъ нанесе такъвъ силенъ ударъ на тази криворазбрана *хунска* теория, щото тя не се вече появи въ историческата литература въ този смисълъ, както я прѣдставяше Кръстьовичъ, па и едвали ще се възобнови още веднѫжъ при днешното състояние на въпроса за произхода на българитѣ.

Посрѣдъ такава разнообразна дѣятелность Дриновъ все пакъ успѣ да довърши прѣзъ 1872. год. своята магистерска дисертация, напечатана по-напрѣдъ въ руското списание „Чтенія въ Импер. общ. исторіи и древностей россійскихъ при Москов. Университетѣ" въ 4 книж. отъ сжщата 1872. год., а въ 1873. год. излѣзе въ отдѣлна книга подъ заглавие: „Заселеніе Балканскаго полуострова славянами". Това е единъ отъ ония капитални трудове, които рѣдко се явяватъ въ областьта на славѣнската история. Съ своята новина по постановката на въпроса и неговото рѣшение това съчинение на Дринова изненада цѣлия славѣнски ученъ свѣтъ. Въ туй врѣме, когато Шафарикъ прѣдполагаше, че славѣнитѣ почнали да се заселватъ отсамъ Дунава въ края на V вѣкъ, Рачки — прѣзъ врѣмето на хунското господство въ Дакия, Хилфердинъ — заедно съ готитѣ въ IV вѣкъ, Дриновъ дойде до заключение, че заселението на Балканския полуостровъ отъ славѣнитѣ се е почнало отъ края на II и III в. подиръ тъй наречената маркоманска война и е вървѣло постепенно чакъ до VII вѣкъ.

Въпросътъ за първоначалнитѣ живѣлища на славѣнитѣ е билъ винаги, па може да се каже и днесъ е въпросъ все още окончателно неразрѣшенъ. Но слѣдъ дълго и подробно изучванье възъ основа на всичкитѣ почти тогава извѣстни исторически данни за старата етнография на югоизточна Европа, Дриновъ дойде до убѣждение, че между многобройнитѣ

и разнообразни племена, които се срѣщатъ въ края на II в. въ страната на долни Дунавъ, славѣнитѣ сѫ съставяли главната ядка на цѣлия варварски свѣтъ, като сѫ и взимали дѣятелно участие въ разорението и разнебитванието на римскитѣ владѣния въ течение на III вѣкъ. Прѣзъ това врѣме нѣкои отъ славѣнскитѣ племена оставали въ опустошенитѣ краища отсамъ Дунава, дѣто тамъ се прѣдставяла възможность да се настанятъ много по-добрѣ, отколкото въ прѣдишнитѣ си мѣстоживѣлища, постоянно тревожени отъ прихожданьето на нови варварски племена. Сѫщото нѣщо се е повтаряло и въ слѣднитѣ вѣкове, докато най-сетнѣ славѣнитѣ почнали по цѣли маси да се заселватъ въ VI и VII вв. по опустошенитѣ и разорени области на полуострова. Тази теория на Дринова отъ най-напрѣдъ бѣ посрѣщната отъ нѣкои историци твърдѣ съчувствено и ние я виждаме изложена цѣла въ историята на проф. Иречка, но по-сетнѣ повечето слависти се отнесоха доста индеферентно, обаче никой отъ тѣхъ не излѣзе да прѣдстави опровържения равносилни на Дриновитѣ доказателства. Обикновено се посочва на това обстоятелство, че Дриновъ се основава или на стари доказателства, или пъкъ на такива нови, които нѣматъ убѣдителенъ характеръ и допущатъ възражения, а пъкъ тъкмо тия възражения до сега сѫ изказани недостатъчно много и не сѫ дотамъ подкрѣпени. Наистина, новитѣ издирвания въ областьта на тракийскитѣ древности, историята на славѣнската

литература и лингвистиката доста ослабватъ нѣкои отъ Дриновитѣ доказателства, обаче основната мисъль въ съчинението на Дринова — че поселението на славѣнитѣ на Балканския полуостровъ е вървѣло постепенно и то въ продължение на нѣколко вѣка, — си остава непоколебима; всичкото разногласие се заключава въ врѣмето, когато се е почнало това заселяванье. Днесъ за днесъ началото на това заселение се отнася къмъ втората половина на V в., т. е. отъ тогава, откакъ славѣнитѣ се явяватъ на полуострова подъ собственитѣ си племенни имена. Но не ще никакво съмнѣние, че единични поселения сѫ ставали и прѣди тази епоха. Поради това и днесъ още не може да се счита теорията на Дринова за окончателно опровъргната и нѣма да се счита до тогава, докато не се яви новъ трудъ, който да разгледа и разясни старата етнография на югоизточна Европа възъ основа на направенитѣ за послѣдно врѣме нови издирвания по отдѣлни страни на този толкова важенъ въпросъ. Изслѣдването на Дринова не е изгубило научното си значение още и затова, защото както славѣнската, така и чуждата исторична литература не притежава още такова съчинение по сѫщия въпросъ, което да се отличава съ сѫщото богатство и разнообразие на материяла, съ чудната групировка на послѣдния и съ строго научния си характеръ. Въ настояще врѣме всѣки, който би се поинтересувалъ по въпроса за заселението на Балканския полуостровъ отъ славѣнитѣ, не ще може да мине

не само докато се не справи, но дори докато не изучи този цѣненъ трудъ на Дринова, който е служилъ и може би още дълго врѣме ще служи като необходима справочна и ръководеща книга за всѣки начинаещъ младъ славистъ и историкъ. Какво голѣмо значение е имало изслѣдването на Дринова за врѣмето на своето появяванье ни показва и това, че въ 1873. год. то биде признато отъ историко-филологическия факултетъ на Московския университетъ като достойна дисертация за получванье отъ автора ѝ първата учена степень магистъръ по историческитѣ науки.

Слѣдъ защитата на магистерската си дисертация Дриновъ веднага получи професорско мѣсто по катедра славяновѣдѣние въ Харковския университетъ, катедра, която той завзима съ честь и добро име и до днесъ. Новата длъжность сега разкриваше за младия професоръ широко поле за разширението на учената му дѣятелность. И наистина при всичкитѣ си сериозни и не малко трудни на първо врѣме занятия въ университета Дриновъ не се забави да пристъпи наскоро слѣдъ това къмъ приготвяньето на своята докторска дисертация. Но въ сѫщото врѣме нито професорската катедра, нито усиленитѣ му занятия не отвличаха вниманието му отъ сѫдбинитѣ на отечеството му. Той все не прѣстаяше да се грижи за успѣха на българската наука въ дѣлата на Българското книжовно дружество и на неговия органъ, като насърчаваще младитѣ учени сили, които се

групираха около „Периодическо списание“ и нерѣдко самъ публикуваше и своитѣ статии. Къмъ това врѣме се оснасятъ статиитѣ: „Три грамоти, дадени отъ импер. Василия II на българския охридски архиепископъ Иоанъ около 1020. година“ и „Въпросъ за българската и сръбска църква прѣдъ сѫдилището на Лионския съборъ въ 1274. год.“, напечатани въ VII и VIII кн. на БПс. Въ първата статия се прѣдлага българскиятъ прѣводъ на казанитѣ три грамоти, снабденъ съ единъ коментаръ за истинското значение и историческа важность на тия документи при обяснението на нѣкои тъмни до тогава въпроси въ църковния и социялнополитическия животъ на българитѣ прѣди и слѣдъ покорението имъ отъ Византия; а въ втората статия най-релиефно се разкриватъ покушенията на цариградската патриаршия въ XIII в. да отнеме автокефалностьта на българската и сръбска църква съ помощьта на папата. — Като разработваше докторската си дисертация и добиваше все нови и нови резултати, Дриновъ счете за свой дългъ, прѣди още да я издаде, да сподѣли съ своитѣ съотечественици новитѣ си възгледи върху нѣкои отъ първостепенна важность въпроси отъ българската история, които той сполучи съ голѣмъ успѣхъ да поясни и разрѣши. Така отъ 1874. год. той почна да печати въ Период. списание (въ IX—X и XI—XII) една отъ най-важнитѣ глави отъ дисертацията си подъ заглавие: „Началото на Самуиловата държава“. Чрѣзъ това той направи тогава достѫпно и за бъл-

гарската читаеща публика, ако не цѣлото си съчинение, то поне една часть отъ него, която може да прѣдставя най-голѣмъ интересъ за нея. Самата си докторска дисертация подъ заглавие „Южные славяне и Византія въ X вѣкѣ“ Дриновъ обнародва по-напрѣдъ въ рус. спис. „Чтенія въ Импер. Общ. исторіи и древностей россійскихъ при Моск. Унив.“ за 1875. г. кн. 3., а послѣ я издаде и въ отдѣлна книга въ 1876. год., когато я и защити.

Надали друга нѣкоя монография е направила такъвъ голѣмъ прѣвратъ въ югославѣнската история, както това изслѣдванье на г. Дринова. Нѣма въпросъ, който авторътъ е зачекналъ въ него, да не ни се прѣдставя въ нова свѣтлина съ нови обяснения възъ основа отчасти на старитѣ общеизвѣстни данни, отчасти по нови до тогава неизвѣстни. До появяваньето на този трудъ знаеше се, че Симеоновиятъ вѣкъ е най-славната епоха въ нашата история, но не се познаваше тъй, както трѣбаше. Дриновъ подробно ни разкри тукъ майсторскитѣ комбинации на хитрата византийска дипломация спрѣмо България и прѣкрасно ни освѣтли мощната и велика личность на царь Симеона, като ни обясни и причинитѣ, дѣто той не можа да достигне завѣтната си цѣль — завоеванието на Цариградъ. Тукъ първъ пѫть е изобразено и реакционното движение въ България прѣзъ царуваньето на Петра въ свръзка съ богомилството, като е посочено и на националния характеръ и голѣмото значение на тази ересь въ България прѣзъ

X вѣкъ, сжщо и на сетнинитѣ отъ това движение — разпаданьето на обширното българско царство на източно и западно и основанието на Самуиловата държава. Въ свръзка съ тия сѣтнини се намѣрва и руско-византийската война, която не зачекна западна България, слѣдователно и завоеванията на Цимисхия сж се простирали само върху източната половина на царството. Тука се доказа съ необорими аргументи, че на Самуиловата държава не трѣба да се гледа като на изново основана българска държава, както се мислѣше до тогава, а като на продължение на Прѣславското царство, което се явно изрази въ политическитѣ и църковни тенденции на царь Самуила.

Не по-малко цѣнно се явява изслѣдваньето на Дринова и за историята на другитѣ южни славѣни. Въ твърдѣ малко до тогава познатата първоначална история на сърбитѣ и хърватитѣ той неочаквано подпълни многогодишната блѣзна и изобщо подведе въ причина свръзка събитията отъ цѣлата тая епоха. Особно релиефно и вѣрно той изтъкна взаимнитѣ отношения на южнитѣ славѣни прѣзъ X в. и отлично очерта двуличната политика на Византия въ тия отношения. При повърхностно прѣглежданье на неговитѣ изводи, особно за старохърватската история, комбинациитѣ му изглеждатъ понѣкога доста смѣли, но при по-внимателна критическа прѣцѣнка на тѣхната основа, не може да се не приеме и тѣхната мотивировка, както ги и одобри и прие профе-

соръ Смичикласъ въ своята Povjest Hrvatska, Загребъ, 1882. Освѣнъ това една отъ главнитѣ услуги на Дринова въ този трудъ за историческата критика е това, че той обори дотогавашната слѣпа вѣра въ историческитѣ разкази на Константина Багренородни. — Всичкитѣ тия нови теории и мнѣния на Дринова върху историята на южното славѣнство не само се приеха отъ славѣнскитѣ и чужди учени и се яко и до днесъ държжтъ, но още е забѣлѣжително и това обстоятелство, че всички почти открити нови паметници, които иматъ право отношение къмъ въпросната епоха, както и новитѣ разслѣдвания идатъ да подтвърдятъ възгледитѣ и догадкитѣ на Дринова. Колкото за строгата прѣсжда, произнесена върху цѣнностьта на Конст. Багренородновитѣ извѣстия, то, наистина, се явихж по-сетнѣ защитници въ лицето на проф. Грота и Флорински, но и тѣ въ много отношения трѣбаше да се съгласятъ съ мнѣнието на Дринова. Изобщо монографията на Дринова „Южные славяне и Византія въ X вѣкѣ“ съставя епоха въ славѣнската историческа наука и надали ще изгуби скоро своето високо положение, което тя си е придобила съ своята оригиналность, основателность, обективность и главно съ своята дълбока критичность — качества, съ които обикновено се отличаватъ трудоветѣ на нашия почтенъ и заслужилъ юбиларь.

Слѣдъ написваньето и защитата на докторската дисертация въ ученокнижовната дѣятелность на Дри-

нова се забѣлѣзва извѣстенъ застой на нѣколко години. Това странно повидимому явление въ сравнение съ прѣдишната му неуморна дѣятелность се обяснява съ това, че почти отъ 1875. г. и до 1881. г. Дриновъ се бѣ прѣдалъ цѣлъ на народнитѣ ни работи, цѣлото му сѫщество, тъй да кажа, бѣ завзето съ мисъльта, какъ да се подобри печалното положение на неговото отечество, което въ срѣдата на 70-тѣ години прѣживѣваше едни отъ най-тежкитѣ години на сѫществуваньето си. Неговото пѫтуванье въ България, прѣдприето прѣзъ лѣтото 1875. год. въ най-голѣмото и силно кипѣнье на духоветѣ както съ научна цѣль, така и съ намѣрение да се запознае съ истинското положение на българския народъ, му даде добъръ материялъ, за да може да работи за облекчение, па ако е възможно, и за избавление на съотечественицитѣ си отъ несносното турско иго. Прочетената отъ него публична лекция прѣзъ ноември 1876. г. въ Харковския университетъ, а填 послѣ напечатана въ 2-я томъ на Славянския Сборникъ на Петербур. Славян. Благотв. Общ. въ 1877. год. подъ заглавие „Болгарія наканунѣ ея погрома“, въ която ни дава всестраненъ прѣгледъ за положението на българитѣ въ Пловдивския окрѫгъ прѣди Панагюрското възстание, произведе надлежното впечатлѣние върху руското общество. Прѣзъ врѣмето на освободителната война, както е извѣстно, Дриновъ влизаше въ състава на врѣменното руско управление на Българското княжество и въ качеството си на министъръ

на народното просвѣщение и духовнитѣ дѣла той взе най-живо участие въ организацията на младото ни княжество, и особно дѣятелно работѣше за повдиганьето на просвѣщението въ страната, като успѣ още тогава да учреди нѣколко срѣдни учебни заведения. Въ 1881. год. прѣзъ врѣмето на пълномощията Дриновъ получи покана да вземе поста прѣдседатель на държавния съвѣтъ, но поради различни чисто политически съображения той се отказа да приеме върху си това звание, като прѣдпочете скромната професорска длъжность и остана вѣренъ на прѣдишнитѣ си научни занятия.

Отъ това врѣме се почва новъ периодъ въ научната дѣятелность на Дринова. Казвамъ новъ периодъ затуй, защото тя получва по-голѣмо разширение въ областьта на историко-филологическитѣ знания. Като се занимава специялно съ политическата, църковна и битова история на южнитѣ славѣни и преимуществено на българитѣ, Дриновъ никога не прѣнебрѣгва не само пояснението на тѣхната книжовна дѣятелность, но още и разкритието на тѣхното взаимно родство по езика. Въ своитѣ етнологически издирвания той винжги обръщаше и обръща внимание върху ония данни, които се получаватъ отъ сравнително-историческото изучванье на славѣнскитѣ нарѣчия. Тия данни служиха и служатъ за него като пособие въ разяснението на взаимнитѣ отношения на славѣнскитѣ народности и особно на българската и сръбската. Азъ не се рѣшавамъ да

взема върху си смѣлостьта да оцѣнявамъ заслугитѣ на Дринова въ областьта на литературната история, филологията и фолклора, но ще посоча само, въ кои отъ статиитѣ му се проявява неговото внимание къмъ езикознанието и литературната история.

Интересъ къмъ филологически наблюдения и издирвания Дриновъ показа още въ началото на научната си дѣятелность; но тогава тия наблюдения служеха като спомагателно срѣдство въ неговитѣ исторически издирвания. Още въ 1870. год. той напечата въ Период. Спис. (кн. II) статия отъ чисто филологически характеръ, именно „За ново-българското азбуке“ по поводъ на въпроса за правописа на Книжовното дружество, въ която се открито прояви неговата филологическа подготовка, а сѫщо и тънко чутье къмъ филологически наблюдения върху българския езикъ. Сѫщитѣ опитвания въ областьта на филологията се забѣлѣзватъ още въ неговата магистерска дисертация, дѣто той си послужи съ сравнителното езикознание, за да докаже нѣкои свои положения въ въпроса за заселението на Балкан. полуостровъ отъ славѣнитѣ; а пъкъ полемическата му статия „Азбукето на Българското книжовно дружество и г. Мушякъ“, написана въ 1874. год. (кн. IX. и X. Б.П.с.), както и приложениятъ фонетически апаратъ къмъ обнародванитѣ отъ него въ 1876. г. (кн. XI. и XII.) „Български народни пѣсни“ ни ясно говорятъ за неговитѣ добри познания въ различнитѣ български говори, особно въ Македония. Но особно плодотворна става въ

тази посока научната дѣятелность на Дринова прѣзъ 80-тѣ години, и това трѣба да се сматря въ свръзка съ възникваньето и развитието на въпроса за народностьта на македонскитѣ българи. Къмъ статиитѣ отъ този родъ съ чисто филологически характеръ трѣба да отнесемъ: 1. признатата отъ славиститѣ за класическа статията „Die Wiedergabe des altslovenischen ѫ und ъ im Neubulgarischen“, напечатана въ Archiv für slavische Philologie“ V. 1881., въ която авторътъ показа особно тънко фонетическо наблюдение въ произношението на глухитѣ гласни въ българскитѣ говори. 2. Изслѣдваньето му „Новый церковно-славянскій памятникъ съ упоминаніемъ о славянскихъ первоучителяхъ“ (Ж. М. Н. Пр. ч. 238 (1885), стр. 174 и слѣд.), въ която авторътъ доказва, че славословието на св. Кирила и Методия, което се срѣща въ българския Синодикъ, въ българската църква се отнася къмъ XIII вѣкъ. 3. Знаменитото му и прѣкрасно изслѣдванье колкото филологическо, толкова и фолклорно, „Нѣсколько словъ объ языкѣ, народныхъ пѣсняхъ и обычаяхъ Дебрскихъ славянъ“, напечатано въ 1887. год., което Дриновъ написа по поводъ на извѣстния сборникъ на Ястребова „Обычаи и пѣсни турскихъ сербовъ“ (1886. СПБ.) и прѣдизвиканитѣ отъ него статии въ Извѣст. слав. благ. общ., като показа несъстоятелностьта въ възгледитѣ и разби кривитѣ тенденции както на Ястребова, така и на неговитѣ послѣдователи. 4. Статията му „Сказаніе о Святогорѣ и земной тягѣ въ южно-

славянской народной словесности“, четена на VIII. археологически конгресъ въ Москва въ 1890. год., а напечатана въ „Труды“ на сжщия конгресъ, (Москва, 1895. стр. 10 и сл.), въ която г. Дриновъ посочва на голѣмото сходство на южно-славѣнскитѣ пѣсни за Марка Кралевича съ руската билина за Святогора и за торбичката съ „Земною Тягою“. — Къмъ тия статии ще трѣба да отнесемъ така сжщо и рецензиитѣ върху граматически изслѣдвания и лексически трудове, които въ сжщность прѣдставятъ цѣли филологически издирвания по българския езикъ. Това сж рецензиитѣ му: 1. върху „Сборникъ западно-болгарскихъ пѣсень“ на проф. Качановски (1882.), напечатано въ Archiv. f. s. Ph. (VII. 1884.) 2. Върху книгата на Антони Калина „Студия върху историята на българския езикъ“ въ „Славянское Обозрѣніе“ 1892. г. 3. Двѣ рецензии написани по порѫчката на Импер. СПБ. Академия на наукитѣ: една върху словаря на Дювернуа подъ заглавие „О болгарскомъ словарѣ А. Л. Дювернуа“, 1892. и друга върху словаря на Найдена Геровъ „О болгарско-русскомъ словарѣ Найдена Герова“, 1897., и двѣтѣ напеч. въ Извѣстія на Академията. Къмъ издания и описания на паметници стари и отъ врѣмето на нашето възраждане, които засѣгатъ въпроси отъ историята на нашия езикъ и литературата ни, се отнасятъ: 1. „Български лѣтописенъ разказъ отъ края на XVII в.“ (сПс. III); 2. „Нѣколко забравени списания на Софрония Врачански“ (сПс. XII.); 3. „Лѣтописни бѣлѣжки отъ

Разградъ" (сПс. XII.); 4. Първа българска типография въ Солунъ и нѣкои отъ напечатанитѣ въ нея книги" (сПс. XXX.); 5. „Изъ старобългарската книжнина" (пакъ тамъ); 6. „Нѣколко бѣлѣжки за хаджи Иоакима, даскала Кърчовскаго" (сПс. XXXIV.) и 7. „Нѣколко бѣлѣжки за триезичната солунска книга" (въ солунски „Книжици за прочитъ" VIII—X.).

Колкото за статиитѣ съ историческо съдържание отъ послѣднитѣ 15 години, то на първо мѣсто по важность и цѣнность трѣба да туримъ обширната му статия „О нѣкоторыхъ трудахъ Димитрія Хоматіана, какъ историческомъ материалѣ," напечатана във Византійскій Временникъ, т. 1. и 2. Произведенията на Димитрия Хоматияна, който е завземалъ прѣзъ 1-та ¼ на XIII. в. българската архиепископска катедра въ Охрида, се явяватъ твърдѣ важни паметници за историята на визант. право изобщо и въ частностъ каноническото, но въ сѫщото врѣме прѣдставятъ немаловаженъ интересъ и за историцитѣ по църквата, вѫтрѣшния битъ и външнитѣ международни отношения. Дриновъ е избралъ отъ тѣхъ ония, които характеризиратъ Дим. Хоматияна като български архиепископъ и разясняватъ неговата рола въ политическитѣ и църковни отношения между балканскитѣ държави въ XIII. в. и особно между Никейската империя и Епиро-Солунското деспотство прѣзъ врѣмето на латинското господарство във Византия. Като опрѣдѣля значението на Хоматияновитѣ произведения за историята на Сърбия и Албания,

Дриновъ възъ основа на тѣхнитѣ свидѣтелства рѣшава и обяснява много тъмни въпроси отъ политическата и църковна история на юго-източна Европа въ 1-та половина на XIII. в.

Отъ сѫщия характеръ е и статията „Новъ паметникъ за българ. история“ (сПс. I.), въ която Дриновъ излага почти всичкитѣ свѣдѣния за българитѣ отъ извѣстния „Стратегиконъ“ на византийския бояринъ Кекавмена отъ XI. в.

Другитѣ исторически статии на Дринова прѣдставятъ кратки бѣлѣжки и разяснения на нѣкои въпроси отъ църковната ни и политическа история и носятъ повечето полемически характеръ върху етнографията на Македония. На първо мѣсто трѣба да поставимъ статията „Още нѣколко бѣлѣжки за от Паисия и неговата история“ (сПс. XIX. и XX.) 1886. Като напомня въ нея на сънотечественицитѣ си, че врѣме е вече да помислятъ за едно свѣсно научно-критично издание труда на нашия пръвъ историографъ — дѣдо Паисия, Дриновъ изтъква, че значението на „Исторія славено-болгарская“ не се е още изгубило за насъ българитѣ, и тя ще ни послужи като едно отъ необоримитѣ орѫдия за запазването на българщината въ Македония и при това майсторски прави отъ нея извадки за да опровъргне шовинистическитѣ притезания на сърбитѣ за нѣкаквиси исторически тѣхни права върху Македония.

Въ сѫщия този духъ сѫ писани и статиитѣ: 1. „Една забравена българска история“ (сПс. XXXIV),

именно за сглобената по историята на Раича отъ българина Атанасъ Нешковичъ и издадена първо прѣзъ 1801 година българска история; 2. „Записъ отъ охридския патриархъ Прохоръ“ (сПс. III.); 3. „Нѣколко думи за титлитѣ на Костурския митрополитъ и нѣкои други гръцки владици въ Македония“ (сПс. XXVII.); 4) „Новонайдениятъ надписъ въ охридската св. София“ (сПс. XXXII—III.); 5. „Имаха ли сърбитѣ нѣкакви колонии или нѣкаква власть въ Македония до 1282. год.“, (въ френския сборникъ на Офейкова: La Macédoine (Пловдивъ 1888.). Особно голѣмъ интересъ прѣдставя историко-етнографическата статия „Историческо освѣтление върху статистиката на народноститѣ въ источната часть на Българското Княжество“ (сПс. VII. и VIII к.), въ която се зачекватъ и до нѣйдѣ се обяснява пъстрината на населението въ източна България, но която изглежда да не е свършена. Като прибавимъ къмъ прѣброенитѣ до тукъ монографии и статии още много други кратки научни вѣсти, малки рецензии на различни български и чужди книжки, нѣколко биографии на знаменити учени слависти и приятели на славѣнството (Аксаковъ, Макушевъ), а така сѫщо и на наши дѣйци, между които съ голѣмо удоволствие ще отбѣлѣжа прочувствуваната и сгрѣта съ искрена приятелска любовь биография на Нешо Бончевъ, напечатана въ „Свѣтлина“ и написана миналата година по случай на 20-годишнината отъ смъртьта на този неговъ отъ дѣтство другарь, най-искренъ

приятель и прѣдаденъ сътрудникъ по дѣлото за просвѣтата на своя народъ, ние ще можемъ да имаме колко-годѣ пълно прѣдставление за обширната, разнообразна и плодотворна 30-годишна учено-книжовна дѣятелность на нашия почтенъ и дълбокоуважаемъ юбиларь.

Въ тази дѣятелность Дриновъ прѣдставя вѣренъ типъ на старъ славистъ въ най-добъръ, широкъ и високъ смисълъ на тази дума, славистъ, който неуморно работѝ и работи въ чисто историческа, филологическа, фолклорна и историко-литературна область. Той, споредъ думитѣ на единъ неговъ другарь по професорството, наистина е съвмѣщавалъ и съвмѣстя въ своята личность, въ своята учена дѣятелность, енциклопедията на славѣновѣдѣнието, като е ималъ, ще прибавимъ ние отъ своя страна, прѣди всичко и на първо мѣсто българската история, българския езикъ и българската литературна история. За заслугитѣ, които Дриновъ е оказалъ на славѣновѣдѣнието съ своитѣ научни трудове, свидѣтелствува неговата широка извѣстность, съ която той се ползува не само у насъ и въ Русия, но и въ всичкитѣ славѣнски учени дружества. Отъ 1890 год. е билъ въ течение на нѣколко години непрѣкжснато прѣдседатель на Харковското историко-филологическо общество, а напослѣдъкъ биде избранъ за академикъ въ Петербургската Академия на наукитѣ. Към всичкитѣ тия заслуги и високи качества на Дринова, като ученъ мжжъ, се присъединяватъ и неговитѣ извънредно

привлѣкателни и обаятелни качества като човѣкъ, другарь и учитель. Многобройнитѣ ученици, които сѫ излѣзли отъ неговата школа, съ благодарность си спомнятъ за него като за най-отзивченъ човѣкъ, който винѫги е билъ готовъ да отговори на тѣхнитѣ запитвания и всѣкога на драго сърце и отечески ги е упѫтвалъ въ занятията. Неговитѣ пъкъ другари по професорството го цѣнѭтъ като доброжелателенъ, любвеобиленъ човѣкъ, който навсѣкѫдѣ съ себе си внася единение и съгласие и така сѫщо съ голѣма готовность отговаря на тѣхнитѣ научни запитвания отъ областьта на историко-филологическитѣ науки, които се намиратъ въ съприкосновение съ славѣновѣдѣнието. Ето въ какви свѣтли краски ни се прѣдставя Дриновъ отъ неговитѣ другари по професорството, което той завзима съ честь и слава вече цѣли 25 години.

Но ако чуждитѣ така горещо признаватъ заслугитѣ на Дринова въ науката, то ние българитѣ, за които той винѫги и въ много отношения е билъ полезенъ и ни е далъ такива самоотвържени и плодотворни работници, какъвто е добрѣ познатиятъ на българското общество публицистъ В. Кѫнчовъ и какъвто бѣ покойниятъ нашъ младъ ученъ Д. Матовъ, ние сме длъжни не само високо да цѣнимъ неговитѣ заслуги прѣдъ отечеството и науката, но и съ дълбока благодарность и искрена признателность да му дадемъ надлежното и заслужено мѣсто въ нашата млада наука. Това мѣсто само ще се опрѣ-

дѣли, ако се вгледаме по-внимателно въ развитието на нашата историография.

Нашата историография отъ началото си до днесъ брои три главни периода: първиятъ периодъ е периодъ на запознаванье съ миналото на българския народъ и оповѣстяванье, че българитѣ иматъ, както и всички народи, своя история. Това е било врѣме, когато всѣки българинъ, който е ималъ възможность да четé историята, всѣки, който поради своята събуденость и начетеность е търсилъ да се запознае съ миналото на своя народъ, е считалъ за свой дългъ да събере всичко, каквото се срѣща въ сѫществуещитѣ тогава истории за българитѣ и да го оповѣсти на народния български езикъ за свѣстяваньето и пробужданьето народното чувство и самосъзнание въ своитѣ съотечественици. Отъ такъвъ характеръ сѫ всичкитѣ извѣстни до сега рѫкописни и печатни истории български отъ 2-та половина на XVIII в. и отъ 1-та 1/4 на XIX в. На чело на този периодъ стои великиятъ нашъ възродитель и баща на нашата история от. Паисий Хилендарски, а като прѣдставители негови трѣба да считаме продължателя на от. Паисия от. Спиридонъ иеросхимонахъ отъ края на XVIII в., Атанасъ Нешковъ (Нешковичъ) и всички тъй наречени ученици-прѣписвачи и прѣправячи на от. Паисия отъ началото на сегашния вѣкъ. — Вториятъ периодъ е периодъ на събиранье материялъ и разработванье българската история по първоизворитѣ. Това е било врѣме, когато всѣки,

който е притежавалъ извѣстна историческа подготовка и любезнателность, а главно вѣра въ славното минало на българския народъ, се е считалъ подготвенъ да събира извѣстния въ онова врѣме суровъ материялъ исторически и способенъ да изложи възъ основа на този материялъ по-подробно и по-сериозно фактическата страна на нашата история. Отъ такъвъ характеръ сѫ почти всичкитѣ исторически трудове, които се появиха отъ началото на 20-тѣ години до края на 60-тѣ години; казвамъ почти всички, защото имаше и въ този периодъ опитвания за научно разработванье на българската история, но тѣ се оказаха несполучливи. На чело на този периодъ стои Юрий Венелинъ, като пръвъ български историкъ въ истинския смисълъ на думата, а като прѣдставители на този периодъ се явяватъ В. Априловъ, Раковски, Д-ръ Петъръ Беронъ, Спиридонъ Палаузовъ, Гавриилъ Кръстьовичъ и много други млади български просвѣтени сили, които прѣзъ 50-тѣ и 60-тѣ години вземаха косвено участие въ разработката на отечествената история. Отличителни черти на трудоветѣ отъ този периодъ сѫ слѣпа вѣра въ историческитѣ извори, отсѫтствие на всѣка критика спрѣмо тия послѣднитѣ и ограниченость въ разработката само съ фактическата страна на политическата ни история. Истинското критично-научно разработванье на нашата история собствено се захваща въ третия периодъ на нашата историография, който се почва отъ края на 60-тѣ години и се продължава до днесъ.

Това е врѣмето, когато тя прѣминава въ ржцѣтѣ на специялно подготвени лица, които вече притежаватъ необходимия наученъ багажъ, усвоили сж вече надлежния исторически методъ и критика и принадлежжтъ къмъ извѣстна историческа школа. Това е периодътъ, когато се почва всестранното научно-критично разработванье и културно-историческо изложение на българската история. Не ще съмнѣние, че началото на тая нова посока въ нашата историография положиха ония млади, пълни съ самоотвържена енергия учени сили, които въ началото на 70-тѣ години се групираха около Периодическо списание на Българското книжовно дружество, душата и сърцето на което, както вече казахъ, бѣ почтениятъ и заслужилъ нашъ юбиларь. Дриновъ бѣ тъкмо оня, който съ своитѣ цѣнни истинско научни трудове и съ своето умѣло и плодотворно ржководство, стана на чело на новата научно-критична посока въ разработката на отечествената ни история съгласно съ изискванията на съврѣменната историческа наука. За това азъ, който бихъ счелъ за голѣма честь и приятна гордость, ако бихъ могълъ да се нарека неговъ най-младши ученикъ, прѣизпълненъ отъ голѣма признателность и дълбоко уважение къмъ своя учитель и искрено убѣденъ въ истинскитѣ му заслуги прѣдъ нашата млада историческа наука, ще си позволж въ присжтствието на днешното почитаемо събрание да привѣтствувамъ макаръ отъ далечъ професора Дринова като родоначалникъ на нова

посока, на нова школа въ нашата историография, като му отъ душа и сърце пожелавамъ здраве, бодрость, енергия за да подари на нашата книжнина още много други нови цѣнни трудове и още за много години да послужи неговата личность като високъ примѣръ, а неговата дѣятелность като мощенъ ръководитель за младитѣ дѣйци на обширното поле по изучването на отечествената история, литература и древности, които очакватъ още много подобни нему добросъвѣстни, неуморни и истински служители на науката.

17. IV. 99.

Списъкъ
на трудоветѣ на професора Дриновъ.

1869.

1. Погледъ врьхъ происхожданьето на блъгарскій народъ и началото на блъгарската исторія. Виена. 1869.

2. Исторически прѣгледъ на блъгарската цьрква отъ самото й начало и до днесь. Виена. 1869.

1870.

3. Нови паметници за историята на българетѣ и и на тѣхнитѣ съсѣди.
Б.п.С. кн. I стр. 36—60, II стр. 52-68.

4. За новобългарското азбуке.
Б.п.С. кн. II стр. 9—29.

1871.

5. Отецъ Паисий, неговото време, неговата история и ученицитѣ му.
Б.п.С. кн. IV стр. 3 26.

6. Хунни ли сме? (по поводъ на „Історія блъгарска“, ч. I. на Гавриилъ Кръстьовичъ).
Б.п.С кн. V—VI, стр. 210—238.

7. Болгаре и Константинопольская патріархія.
Рус. „Бесѣда“ за 1871 г. кн. IV.

1872.

8. Заселеніе Балканскаго полуострова славянами. Москва. 1873.

9. Три грамоти, дадени отъ императора Василий II на българский Охридски архиепископъ Иоанъ около 1020 лѣто.
Б.п.С. кн. VII—VIII., стр. 14—25.

10. Въпросъ за българската и сръбската църкви прѣдъ сѫдилището на Лионский съборъ въ 1274 г.
Пакъ тамъ, стр. 25—42.

1874.

11. Началото на Самоиловата държава.
Б.п.С. кн. IX—X, стр. 47—76. и XI—XII. стр. 104—124.

12. Азбукето на българското книжовно дружество и г. Мушякъ.
Б.п.С. кн. IX—X, стр. 77—91.

1875.

13. Южные славяне и Византія въ X вѣкѣ. Москва. 1876 г.

1876.

14. Болгарія наканунѣ ея погрома.
Славянскій сборникъ С.-Петербургскаго славянскаго Благотворительнаго общества, 1877 г. т. II, отдѣлъ III, стр. 23—45.

15. Български народни пѣсни.
Б.п.С. кн. XI—XII.

1881.

16. Die Wiedergabe des altslovenischen ѫ und ъ im Neubulgarischen.
Archiv für slavische Philologie, 1881. кн. V.

1882.

17. Новъ материалъ за българската история.
с.П.С. кн. I, стр. 126—133.

18. Български лѣтописенъ разсказъ отъ края на XVII вѣкъ.

Пакъ тамъ, кн. III, стр. 1—20.

19. Записъ отъ Охридский патриархъ Прохоръ:

Пакъ тамъ, стр. 132—141.

1883.

20. Споменъ за В. В. Макушева и за неговитѣ трудове по българската история.

с.П.С. кн. VI, стр. 45—60.

1884.

21. Рецензия върху „Сборникъ западно-болгарскихъ пѣсенъ“ отъ проф. Качановски.

Archiv f. s. Philologie, VII. 1884.

22. Историческо освѣтление върху статистиката на народноститѣ въ източната часть на Българското Княжество.

с.П.С. кн. VII, стр. 1—24, VIII, стр. 68—75 (несвършено.)

23. Нѣколко забравени списания на Софрония Врачанскаго.

с.П.С. кн. XII, стр. 1—12.

24. Лѣтописни бѣлѣжки отъ Разградъ.

Пакъ тамъ, стр. 13—14

1885.

25. Новый церковно-славянскій памятникъ съ упоминаніемъ о славянскихъ первоучителяхъ.

Жур. Мин. Нар. Просв. 1885. кн. III, стр. 174.
Рецензия въ с.П.С., кн. XIV (1885), стр. 321, от. П. П-въ.

26. Три български грамоти въ единъ български отговоръ професору Миклошичу.

с П.С. кн. XIII, стр. 155—159.

1886.

27. Споменъ за Ивана Сергѣевича Аксакова († 27 януарий 1886 г.).

с.П.С. кн. XIX—XX, стр. 1—15.

28. Още нѣколко бѣлѣжки за Паисия и за неговата история.

Пакъ тамъ, стр. 134—145.

1887.

29. Нѣсколько словъ объ языкѣ, народныхъ пѣсняхъ и обычаяхъ Дебрскихъ славянъ.

„Извѣстія Слав. Благотвор. Общества" за 1887.

30. „Имаха ли сърбитѣ нѣкакви колонии или нѣкаква власть въ Македония до 1282 год.

Изложена въ II гл. отъ френския сборникъ на Офейкова: La Macédoine au point de vue ethnographique, historique et philologique, Philippopoli. 1888 p. 80—106.

1888.

31. Нѣколко думи за титлитѣ на Костурския митрополитъ и на нѣкои гръцки владици въ Македония.

с.П.С. кн. XXVII, стр. 342.

1889.

32. Първата българска типография въ Солунъ и нѣкои отъ напечатанитѣ въ нея книги.

с.П.С. кн. XXXI, стр. 1—25.

33. Изъ старобългарската книжнина.

Пакъ тамъ, стр. 113—121.

1890.

34. Сказаніе о Святогорѣ и земной тягѣ въ южнославянской народной словесности.

Труды восьмаго археологическаго съѣзда въ Москвѣ 1890. Москва. 1895. томъ II стр. 10.

35. Новонайденъ надписъ въ Охридската св. София.

с.П.С. кн. XXXII—XXXIII, стр. 360.

36. Къмъ бѣлѣжкитѣ на г. Шопова за титлитѣ на Битолскитѣ владици.

Пакъ тамъ, стр. 360.

37. Една забравена българска история.

Пакъ тамъ, кн. XXXIII, стр. 542.

38. Нѣколко бѣлѣжки за х. Иоакима, даскала Кърчовскаго.

Пакъ тамъ, стр. 569—578.

1891.

39. Нѣколко бѣлѣжки за триезичната Солунска книга.

„Книжици за прочитъ“, издав. въ Солунъ, кн. VIII—X, стр. 195—201.

1892.

40. Рецензия върху книгата на D. Antoni Kalina, Studyja nad historyją języka bulgarskiego. Krakow. 1891.

„Славянское обозрѣніе“, за 1892 год. кн. X.

Прѣведена въ с.П.С. кн. XL, стр. 664—671, отъ Д-ръ А. Боруйски.

41. Рецензия „О болгарскомъ словарѣ А. Л. Дювернуа“. С.-Петорбургъ. 1892.

Прѣведена отъ Н. А. Начовъ въ с.П.С. кн. XLIII, (1893), стр. 49—96.

1894.

42. Допълнителни бѣлѣжки за една отъ прѣжнитѣ титли на Костурскитѣ владици.

43. Историческа бѣлѣжка по въпроса за светото миро.

с.П.С. кн. XLVI, стр. 724 и 725.

44. О нѣкоторыхъ трудахъ Димитрія Хоматіана, какъ историческомъ матеріалѣ.

„Византійскій временникъ", томъ I (1894) стр. 319—340, томъ II (1895), стр. 1—23.

Рецензия отъ Н. А. Н. въ с.П.С. кн. XLVIII, стр. 1011.

1895.

45. Рецензия „О болгарско-русскомъ словарѣ Найдена Герова".

„Извѣстія отдѣленія русскаго языка и словесности Императорской Академіи Наукъ", томъ I, кн. 2. 1896.

Прѣпечатана съ нѣкои допълнения въ „Записки Харьковскаго университета", 1896, вып. IV.

1898.

46. Нешо Бончевъ († 17 февруарий 1878 год.)
„Свѣтлина", кн. IV, (1898) стр. 2.

Мѣдно (бакърно) гумно, мѣденъ токъ въ словѣнскитѣ и гръчки умотворения.

Отъ М. С. Дриновъ.

Съдържа.

Стр.

Прѣдисловие 81
I. Гръчки народни прѣдания за мѣдно гумно, или токъ . 83
II. Словашки, руски и сръбски прѣдания 88
III. Български писмени и народни прѣдания 97
IV. *Овче-поле* въ нѣкои апокрифически видѣния (на пророка Исаия, пророка Даниила и пр.) 102
V. Овчеполски и Прилѣпски разкази за бакърно гумно . . 111

Притурки и поправки:

А. Българско апокрифическо *Слово Самоилъ пророка* . . 119
Б. Нѣколко бѣлѣжки за рѣчьта *оргия* 122
В. За българскитѣ титли на Константина Дѣяновъ и на други нѣкои владѣтели въ сегашна Македония прѣзъ 14. вѣкъ 124

Въ една статия, обнародвана въ новий български журналъ „Съкровище",[1]) ни извѣставатъ, че въ Прилѣпско поле, между рѣката Църна и Блатото, край село Чепигово се намѣрвало нѣкакво равнище, което се наричало *бакърно гумно,* и че нѣкои пропагандисти въ Македония дигали голѣма врѣва за това бакърно гумно, придавали му политическо значение, проповѣдвайки, види се, че то било направено отъ старитѣ сърби и т. н.[2]) Тия проповѣди сѫ съвсѣмъ празни работи, защото бакърни гумна никога и никѫдѣ не сѫ правили човѣшки рѫцѣ, особно въ старитѣ врѣмена, та и не е имало за какво да ги правятъ. Бакърнитѣ гумна сѫ митически нѣща, изковани отъ народната фантазия, и се срѣщатъ токо въ народнитѣ митически сказания. Намѣрвамъ за благоврѣменно да запозная читателитѣ съ нѣкои такива сказания и да изкажа нѣколко бѣлѣжки за тѣхъ. Искрено ще се радвамъ, ако моитѣ бѣлѣжки подбудятъ нѣкои пó-вѣщи и пó-прѫгави писатели да се вcomponents за пó-пълно изучванье и освѣтление на тия сказания, съ които малко се е занимавала науката, макаръ че тѣ сѫ любопитни отъ различни страни.

[1]) „Съкровище" 1899, кн. III—IV, стр. 346.

[2]) Такво мнѣние за друго едно митическо бакърно гумно изказваха печатно нѣкои сръбски писатели прѣди нѣколко годинѣ.

Доколко азъ зная, прѣдания за бакърни гумна има у нѣколко словѣнски народи — руси, словаци, българи и сърби, па ги има и у гърцитѣ. Названието *бакърно* е ново и е произлѣзло отъ турската рѣчь *бакъръ,* която значи *мѣдь* червеникава, отъ каква правятъ по насъ различни сѫдове, особно котли, наричани *мѣнци* (мѣдници) и *мѣнчета* (мѣдничета). Ето защо прѣди турското завоевание бакърното поле се е наричало у южнитѣ словѣни *мѣдно гумно,* както и сега още се нарича у тѣхъ понѣкога. Въ единъ писменъ старобългарски[3]) паметникъ (апокрифъ) редомъ съ названието *мѣдно гумно* срѣщаме и название *мѣденъ токъ,*[4]) което и до сега постоянно се употрѣбява въ рускитѣ народни прѣдания. Въ словашкитѣ и въ нѣкои сръбски подобни прѣдания се употрѣбява название *мѣдно поле* (pole medeno, польe мјeдено), а въ гръчкитѣ — χάλκινον ἅλων. χαλκῆ ἅλων. И това гръчко название добрѣ се посрѣща съ всички горѣприведени словѣнски названия, защото гръчката рѣчь ἅλων, ἅλως значи и гумно, и токъ, и поле, и изобщо всѣкакво равнище. — Прѣди да прѣмина къмъ словѣнскитѣ прѣдания за тия металически токове, гумна и полета, азъ ще се позапрѫ на гръчкитѣ подобни прѣдания.

---

[3]) За тоя български апокрифъ ще говоримъ по-долу.

[4]) Професоръ Вондракъ и покойни Облакъ въ своитѣ издирвания за Супрасълский рѫкописъ погрѣшно сѫ казали, че въ българский езикъ не се срѣща рѣчьта *токъ*. Вж. Archiv. für slav. Philologie XV, 344 и Сборникъ за народни умотворения наука и книжнина IX, 17.

I.

Въ една гръчка приказка, обнародвана на нѣмски езикъ отъ покойний консулъ Ханъ[3]) подъ заглавие Der starke Hans (храбри Яни, Янко), се разказвать такива чудеса.

Единъ поповски синъ, Яни или Янко, можелъ да свири съ тамбура или китара толко майсторски, щото омайвалъ свѣтъ, па билъ и много храбъръ. Благодарение на тия си дарби той можалъ да утрепе три змѣя, които първѣ омайвалъ съ своята свирня и слѣдъ това лесно убивалъ. — Съ единъ отъ тия змѣйове Яни се борилъ на *свинцово гумно* или *токъ* (eine Tenne von Blei), съ други на *мѣдно*, или бакърно (eine Tenne von Kupfer, Kupfertenne), а съ трети на *стоманено*, или чиличено (Stahltenne). Слѣдъ утрепването имъ той влязялъ въ тѣхнитѣ сараи, въ които имало по една хубавица. Двѣ отъ нихъ освободилъ, пусналъ ги да идатъ кждѣ щжтъ, но третята, която се намѣрвала въ сарая на третий, най-страшенъ змѣй и била царска дъщеря, не отпусналъ, а се поселилъ при нея въ змѣйовский сарай,

---

[3]) I. G. Hahn, Griechische und albanesiche Märchen 1864, II, 14+24, 265.

дѣто тѣ и захванали да си живѣятъ мирно и честито. На́скоро слѣдъ това дошълъ нѣкакъвъ овчарь и съ дозволението на Яни захваналъ да пасе овцитѣ си по полето, което се протѣгало прѣдъ змѣйовский сарай и на което се намѣрвалъ змѣйовский металически токъ, или гумно. Тамъ расла гѫста и тучна трѣва, отъ която въ нѣколко деня овцитѣ много се накрѫвили, и овчарьтъ имъ побързалъ да ги закара за продань въ единъ градъ. Въ тоя градъ царувалъ бащата на оная царска дъщеря, съ която Яни осталалъ да живѣе въ змѣйовский сарай, слѣдъ като утрепалъ мѫжа ѝ (третий змѣй). — Като се научилъ съвсѣмъ случайно отъ овчаря за тия поличби, речений царь много се наскърбилъ отъ погинваньето на своя зеть-змѣй, та рѣшилъ да отмъсти на убиеца му, па и да отнеме отъ него дъщеря си. Съ тая цѣль той два пѫти пращалъ противъ Яни войници, но храбрий юнакъ свирачъ лесно ги убивалъ на металическото гумно, или токъ. Най-послѣ единъ хромъ старецъ (прѣправенъ змѣй) сполучилъ да убие Яни и да повърне царската дъщеря на баща ѝ, който отъ благодарность оженилъ за нея тоя старъ хромецъ, макаръ че тя не искала да има такъвъ мѫжъ. — Но Яни не дълго врѣме оставалъ мъртъвъ, защото речений овчарь го възкръсилъ съ нѣколко капки жива вода, отъ която ималъ при себе си едно кратунче. Като се научилъ, какво станало съ неговата любовница, възкръсналий Яни се прѣоблѣкълъ въ овчарски дрехи, отишълъ въ царский градъ и тамъ съ различни

хитрости сполучилъ да убие старий хромецъ и пакъ да се състави съ царската дъщеря за голѣма своя и нейна радость.

За *мѣдни* (бакърни) и други такива метални гумна, или токове споменуватъ и доста много гръчки народни пѣсни. Въ една отъ тѣхъ, записана въ Трапезунтъ,[6]) единъ страшенъ и славенъ герой *Ксантинъ* учи сина си Василя да ходи свободно кждѣто ще, само да не ходи на *мѣдний токъ* и при една круша, що расла край тоя токъ. Старий Ксантинъ разсипалъ нѣкога тамъ една кула, па, вижда се, и убилъ нѣкакъвъ гигантъ, та очаквалъ, че за тоя гигантъ ще да отмъстява нѣкой страшенъ неговъ сродникъ или приятель; поради това и давалъ такова наставление на сина си:

Ἐκεῖ στὸ χάλκινον στ' ἀλὸν καὶ
στὸ λευρὸν τ' ἀπίδιν,
Ἐκεῖ καστρὸν ἐχάλασα, Βασίλ,
ἐκεῖ μὴ πάγῃς.

Василь не послушалъ баща си, а отишълъ на това мѣсто. Тамъ го хванали, впрегнали го заедно съ единъ биволъ, па единъ *сарakининъ* го подкаралъ да вози тежки камъни, като го болъ и мушкалъ съ

[6]) Вж. статията на Г. Дестунисъ: „О Ксанѳинѣ. Греческая Трапезунтская пѣсень — былина византійской эпохи" въ сборникѣ Отдѣленія русскаго языка и словесности Имп. Академіи Наукъ, т. 22. № 4, С.-Петербургъ 1881, стр. 18—27.

страшенъ остенъ. — Ксантинъ отишълъ да дири изгубений си синъ, срѣщналъ сарацинина, който билъ страшенъ гигантъ: на главата му имало 65 кули и 42 села, на вратътъ му се въртѣли нѣколко воденици, а въ носа му се намѣрвалъ единъ конь и една мома. Ксантинъ се ударилъ съ това чудовище и го убилъ, разсипалъ му кули и воденици, освободилъ коня и пусналъ момата.

Нѣма съмнѣние, че въ тая гръчка пѣсень се въспѣва нѣкой епизодъ отъ дълговрѣменнитѣ борби на Византийската империя съ сарацинитѣ (арабитѣ). Но епическитѣ образи, съ които тука е изобразенъ тоя епизодъ, сѫ вземени, види се, отъ нѣкакви народни приказки за змѣйове. Така ме каратъ да мисля мѣдний токъ, гигантский видъ на сарацинина и момата, коя освободилъ отъ него Ксантинъ. Това сѫ все такива чърти, които ние вече срѣщахме въ горѣприведената приказка за храбри Яни, па ще ги срѣщнемъ и по-долу въ нѣкои други такива змѣйовски приказки. Отъ змѣйовски приказки, види се, е вземена и крушата, която расла край мѣдний токъ и отъ която старий Ксантинъ предпазва младий и неопитенъ Василь. Въ нѣкои приказки[7]) се разказва, че женитѣ на убити змѣйове се прѣправяли на такива дървета (ябълки) и съ своитѣ миризливи плодове замамвали убийцитѣ на своитѣ мѫже и тѣхни другари

[7]) Аѳанасьевъ, народныя русскія сказки, издание 2. Москва 1873, кн. I. стр. 315.

или роднини за да ги тровятъ. Това ни дава да мислимъ, че въ крушата, за която тука е рѣчь, по народнитѣ гръчки вѣрвания, трѣба да се е прѣсторила вдовицата на оня гигантъ (змѣй), когото, види се, е убилъ Ксантинъ, кога е разсипалъ кулата му. Особно често споменуватъ за мѣдно гумно и за други такива металически токове гръчкитѣ Хароновски пѣсни, въ които стария адски ладийникъ (каикчия) Харонъ се явява като олицетворение на смъртьта и се бори съ различни юнаци за да имъ зима душитѣ.[8]) Борбата си съ тѣхъ той прави на различни токове, ту металически, ту мермерни, па дѣто не може да надвие съ сила, употрѣбява и различни хитрости. По такъвъ начинъ той погубилъ и непобѣдимий Византийски юнакъ Дигенисъ Акрита (прѣкраснаго Девгенія), съ когото, спородъ нѣкои гръчки пѣсни се борилъ на *мѣденъ токъ*, σ' τὸ χάλκινον ἅλον,[9]) по други — на *желѣзенъ*, σ' τὸ σιδερὸν ἁλῶνι,[10]) а по трети — на *мермеренъ*, σ' τα μαρμαρένια ἁλώνια.[11])

---

[8]) Такива пѣсни има доста много въ обнародванитѣ сборници отъ гръчки народни пѣсни. Азъ тукъ се ползувамъ токо отъ два такива сборника: *Arnoldus Passow*, Τραγούδια Ρωμαίκα; Лейпцигъ 1860, и *Anton Jeannaraki*, Ἄσματα κρητικά, Лейпцигъ 1876. Ползувамъ се още и отъ слѣдната статия на Г. *Дестунисъ:* „Разысканія о греческихъ богатырскихъ былинахъ срѣдневѣковаго періода“ въ Сборникѣ Отдѣленія русскаго языка и словесности Имп. Академіи Наукъ т. 34, № 1, С.-Петербургъ 1883.

[9]) У *Дестуниса* стр. 55. Вж. и Сборникъ т. 22, № 4. стр. 3.

[10]) У Яннараки, стр. 214; вж. и стр. 142, дѣто Харонъ се бори съ другъ единъ юнакъ на желѣзенъ токъ. Сравни и у Дестуниса 47.

[11]) У *Пассови*, стр. 306. Сран. и стр. 302, 304, дѣто Харонъ се бори на мермеренъ токъ и съ единъ овчарь.

Мене се иска да вѣрвамъ, че и Хароновскитѣ гръчки пѣсни сѫ съставени подъ силно влияние на нѣкои византийски народни сказания за змѣйове и змѣйовски металически токове, каквито (токове, или гумна), доколко зная, сѫ били неизвѣстни на старогръчката митология.

II.

Прѣминувайки къмъ словѣнскитѣ сказания, азъ най-напрѣдъ ще се запрѫ на една чешко-словенска, или словашка приказка, въ която намѣрваме чудно сходство съ горѣприведената гръчка приказка за храбри Яни или Янко. Тя е обнародвана подъ заглавие Hrda panička (голѣмлива дѣвойка), но главна рола въ нея играе единъ митически юнакъ — свирачъ, който такожде се нарича *Янко,* както и неговий гръчки събратъ. — Ето какво е съдържанието на тая словашка приказка.[12])

Едно сиромашко дѣте, на име Янко, сторило добро на нѣкаква змия и тя, кога умирала, наградила го за това съ три чудотворни нѣща:[13]) съ единъ *калпакъ,* който можелъ да прави косата му срѣбърна, кога го турѣлъ на главата си; съ една *пищидълка,* която съ свирнята си накарвала всѣкого да скача

---

[12]) Тя е обнародвана въ сборника на А. *Skultéty* а P. *Dobšinský*, Slovenské povesti. V Rožňave 1858, стр. 499—513.

[13]) И въ нѣкои наши приказки змиитѣ награждаватъ така за сторено тѣмъ добро. Вж. въ Сборника на К. Шапкаревъ, ч. 2-ра, I, кн. VIII—IX. стр. 155, 377.

(да танцува) и съ една *брадвичка,* или *сѣкирка,* която сама захващала да сѣче, щомъ ѝ давалъ такава заповѣдь нейний новъ стопанинъ. Слѣдъ нѣколко врѣме Янко, като останалъ *иракъ* безъ баща, безъ майка, взелъ съ себеси реченитѣ чудотворни нѣща и тръгналъ по свѣта да си търси поминувка. Стигналъ до единъ сребъренъ сарай, дѣто живѣлъ единъ царь съ дъщеря си, и тамъ се главилъ да пасе царскитѣ овци, които и подкаралъ на пáша. Тѣ го извели на едно *мѣдно* (бакърно) *поле* (pole medeno) и тамъ захванали да пасѫтъ *мѣдна* (бакърна) *трѣва*. Янко се спрѣлъ и гледалъ, съ каква сладость тия чудни овци гълтали тая чудна бакърна трѣва (šublaju tû medenû travu). Но изведнъжъ се дигналъ вихъръ, допадналъ страшенъ шестоглавъ змѣй, изхокалъ Янка, че докаралъ чужди овци на това мѣдно (бакърно) поле, и се спусналъ да го разкѫса. Янко се досѣтилъ, та засвирилъ съ своята чудотворна пищидѣлка, която веднага разиграла разлютений змѣй и го накарала да омаломощѣе съвсѣмъ отъ рипанье и скачанье. Тогава Янко далъ заповѣдь на чудотворната си сѣкирка и тя незабавно съсѣкла изнемощѣлото чудовище. У тоя змѣй имало една бакърна ябълка, въ която се намѣрвалъ чудесенъ бакъренъ сарай, накиченъ съ различна покѫщнина, все отъ бакъръ направена. Янко взелъ тая бакърна ябълка и я скрилъ, па се завърналъ съ овцитѣ си при царя, който се много въздивилъ, като го видѣлъ живъ и здравъ. На другий день Янко пакъ изкаралъ царскитѣ овци

на пáша и тѣ го довели на сребърно поле, покрито съ срѣбърна трѣва. Тамъ той по същи такъвъ начинъ се срѣщналъ съ другъ шестиглавъ змѣй, когото също тъй разигралъ съ своята свирня[14]) и убилъ съ чудотворната си сѣкирка, па и отъ него взелъ една ябълка сребърна, въ която намѣрилъ цѣлъ сребъренъ сарай. На третий день Янко пакъ извършилъ такова нѣщо на едно златно поле, дѣто убилъ дванайсетоглавъ змѣй, отъ когото взелъ златна ябълка съ златенъ сарай. Царьтъ останалъ много задоволенъ отъ тия Янкови подвизи, каквито пò-прѣди и петдесетъ душъ не могли да извършатъ, уголѣмилъ платата на чудний си овчарь, който свободно вече могълъ да пасе овцитѣ ту по мѣдното поле, ту по срѣбърното, ту по златното. — Настанало врѣме за годявка на царската дъщеря. Много кральове и рицари дохождали да я питатъ, но тя имъ прѣдлагала такива условия, каквито никой отъ тѣхъ не могълъ да изпълни. — Като се научилъ за това, Янко се прѣправилъ на рицарь, възсѣдналъ рицарски конь, отишълъ при царската дъщеря, изпълнилъ вситѣ нейни прищѣвки, оженилъ се за нея и слѣдъ това тѣ мирно и честито си живѣли въ змѣйовскитѣ сараи, понѣкога

[14]) Тоя словашки свирачъ-сиракъ ми наумѣва нѣколко такъви наши свирачи особно оня сиракъ-свирачъ Мехмедъ, когото възпѣва обнародваната отъ г. Иречка помашка (Родопска) пѣсень. „Период. Списание на бълг. кн. дружество“, Срѣдецъ, кн. VIII, 90—92. Види се, че и първообразътъ на Верковичевий *Орфенъ* ще да е билъ такъвъ родопски сиракъ-свирачъ. Доста е да си припомнимъ, че въ наший езикъ често се срѣща гръчката рѣчь *орфана*, ὀρφανός, която значи *сиракъ*.

въ мѣдний, понѣкога въ сребърний, а понѣкога въ златний.

При своето голѣмо сходство съ гръчкото сказание за храбри Яни тая словашка приказка намѣсти е пó-пълна, а намѣсти пó-оправна отъ него и показва, че у словацитѣ сѫ се запазили доста добрѣ нѣкои стари черти отъ змѣйскитѣ сказания, които черти у гърцитѣ сѫ вече забравени или убъркани и затъмнени.

Доста добрѣ сѫ се запазили такива стари прѣдания и уруситѣ, както ще се види отъ слѣднитѣ изводи изъ нѣколко руски народни умотворения.

Въ една бѣлоруска приказка[15]) се разказва, че седмиглавъ змѣй отвлѣкълъ мома, която имала два брата. Единъ отъ тѣхъ отишълъ да търси сестра си, дошълъ до жилището на тоя змѣй, който го посрѣщналъ добрѣ, като свой шурей, и взелъ да го гощава съ *желѣзенъ бобъ* и съ *желѣзенъ хлѣбъ*. Съ такава храна се хранятъ и гощаватъ змѣйоветѣ. Но кога змѣйский *шурей* не приелъ тая гощавка, змѣйътъ се разлютилъ и го убилъ. Сѫщо такава злочестина постигнала и вторий братъ, който також де ходилъ да търси сестра си. Майката на тия два брата, като остала съвсѣмъ безъ дѣца, много жалила и плакала. Господь се смилостивилъ и рѣшилъ да я утѣши. Веднъжъ прѣдъ нея се търколило едно грахово зърно, което она приела за божи даръ и го изяла. Отъ

---

[15]) Аѳанасьевъ, Народныя русскія сказки, изд. 2-ое I, 310—311.

това зърно тя зачнала и родила мжжко дѣте,[16]) което станало храбъръ богатиръ, нареченъ Покатигорошокъ (търколи-грахъ). Той отишълъ при седмиглавий змѣй, наялъ се съ неговата желѣзна храна, (*желѣзенъ бобъ* и *желѣзенъ хлѣбъ*), па го повикалъ да опитатъ силитѣ си. Змѣйътъ духналъ и съ това духанье си направилъ *мѣденъ токъ*. Покатигорошокъ духналъ и си направилъ *токъ желѣзенъ,* па захванали страшна борба, която се свършила съ това, че Покатигорошокъ утрепалъ змѣя, па го вбилъ съвсѣмъ и замазалъ въ *мѣдний* му *токъ*. Слѣдъ това той накаралъ единъ гарванъ да му намѣри и донесе жива вода, съ която възкръсилъ своитѣ два брата, па се запжтилъ съ тѣхъ и съ сестра си за дома.

Подобно сказание се намѣрва и въ една малоруска приказка, но въ нея мѣдний токъ прави не змѣйътъ, а Покатигорошко.[17])

За желѣзенъ и сребъренъ токъ споменува друга една малоруска приказка, въ която тия токове се явяватъ въ подземний, или, както се казва въ нашитѣ приказки, въ *долниотъ свѣтъ*. На тия подземни металически токове единъ руски юнакъ, Иванъ Сученко, убива два змѣя и освобождава отъ тѣхъ двѣ хубавици.[18])

---

[16]) За такви чудни раждания често се споменува въ нашитѣ народни умотворения. Вж. въ Сборника на *Шапкарева* №№ 16, 13 и въ моята кника „Нѣсколько словъ объ языкѣ, народн. пѣсняхъ и обычаяхъ Дебрянъ“ стр. 58—59.

[17]) Аѳанасьевъ I, 302.

[18]) Аѳанасьевъ, I 356. Тая руска приказка по съдържанието си ми наумява № 155 отъ Шапкаровитѣ приказки, дѣто се разсказва за изгубената царица.

Мѣденъ токъ се срѣща и въ рускитѣ сказания за „Баба-Яга, костяная нога“,[19]) която въ едни таквива сказания се явява като вѣщица, а въ други — като змѣй, съ нѣкои отъ главнитѣ змѣйски свойщини и качества: тя, както и змѣйоветѣ, живѣе въ метелическо жилище, храни се съ металически, желѣзенъ бобъ, па си има и металически, мѣденъ токъ, на който не само се бие съ своитѣ неприятели, но си прави и войска по единъ твърдѣ любопитенъ начинъ. Млати съ чукъ по *мѣдний* токъ и слѣдъ всѣко такова млатенье, или чуканье, изъ тоя токъ изкача по единъ солдатинъ или козакъ. Това се казва *молотьба*, вършитба на Баба-Яга. Веднъжъ като *молотила* (млатила, връхла) така, дошълъ на нейний токъ единъ руски царевичъ, Иванъ, за да се бие съ нея. Тя станала и съ единъ ударъ го накарала да потъне въ тока ѝ до колѣнѣ. Но Иванъ царевичъ лесно се око-

[19]) Потебня, О миѳическомъ значеніи нѣкоторыхъ обрядовъ и повѣрій, Москва 1865, стр. 256. И у други словѣнски народи, па и у насъ е имало сказания за *Баба-Яга*, която словацитѣ наричатъ Jenži-baba, Ježi-baba, чеситѣ — Jedu-baba, поляцитѣ Jędza, галицкитѣ руси — *Язя*, българитѣ, въ Велешко и Прилѣпско, *Яндза*. Вж. бѣлѣжкитѣ на покойний *Матовъ* въ „Солунски книжици“ 1889, I, 20. Любопитна спомень за тая Баба-Яга, костяная нога, у насъ се запазила въ слѣднитѣ изричания, които изговарятъ българскитѣ дѣца, кога фърлятъ първитѣ си зѫби: „На ти бабо костенъ зѫбъ, та ми дай желѣзенъ“. Сѫщо такъвъ обичай има у чеситѣ и словацитѣ, у които въ тия изричания се споменува и името на Баба-Яга: Ježibabo (Jedu-babo), tu maš zúb koštený, dej mi zaň železný. *Потебня*, „О миѳическомъ значеніи и пр.“ стр. 91. — Въ хубавото сборниче на о. *Любенова* злѣ е разбрана Баба-Ега. Вж. рецензията на г. *Милетича* въ Период. Списание на Б. книжовно дружество, Срѣдецъ, кн. 23.—24, стр. 229—237.

пипилъ, изкокналъ изъ тоя мѣденъ токъ, па сграбчилъ Баба-Яга, и я натъпкалъ въ него до раменѣ.

И у сърбитѣ, види се, е имало такива прѣдания за метални гумна и полета, но отъ тѣхъ сега сѫ останали само малки откѫслеци. Дълбокий зналецъ на сръбскитѣ народни умотворения, Вукъ Караджичъ, е срѣщналъ въ нихъ токо една пѣсень, която споменува за *мѣдено поле* и *сребърно гувно*.[20]) Това е една много кратка сватбарска пѣсень, която гласи така:

Играх се златном јабуком
По пољу по мједеноме,
По гувну по сребрноме,
Одсвоком скочи јабука
Удари Будви у врата

и строшила тия врата. Изъ тѣхъ се посипалъ бисеръ и разпръсналъ се по полската трѣва. Паунъ и пауница се спуснали да го берѫтъ, а една сгодена дѣвойка ги моли да отстѫпятъ неи тоя бисеръ, че ѝ се искало да си приготви отъ него свадбени дарове.

Такова е съдържанието на тая сръбска пѣсень. Нейнитѣ изречения — *мѣдно поле, сребърно гувно, злата ябълка* сѫ поетически образи, може би, вземени изъ такива сказания за метални гумна, поля и ябълки, каквито срѣщнахме въ словашката змѣйска приказка.

---

[20]) Вж. въ Новото издание на Караджичевий сборникъ „Српске народне пјесме" кн. I, Биоградъ 1891, стр. 42, № 68.

Повечко сръбски прѣдания за мѣдно гувно намѣрваме въ „Горски Віенацъ" на славний черногорски владика — поетъ Петъръ Петровичъ Нѣгошъ († 1851), който възпѣва въ него едно историческо събитие, извършено въ Черногория въ края на 17-и вѣкъ, при тогавашния владика Даниилъ. Тамо ние срѣщаме една жена, която се прѣправила на *вѣщица,* па се хвалила, че има свои другарки — вѣщици, сбирала се съ нихъ на едно потайно *мѣдено гувно* и тамъ тѣ скришомъ се сговаряли, кому какво зло да сторятъ. При това казвала, че вѣщицитѣ могатъ да се прѣправятъ на всѣкакви животни, яздятъ на кросна, возятъ се на ладия отъ яйчени черупки:

Купимо се на мѣдено гувно,
Нико не зна до васъ ђе е оно,
На вратила, о марчу, яшемо!
Договоре криюћи чинимо,
Какво ћемо зло учинит коме,
Живином се сваком промећемо;
Возимо се на сребрна весла,
Лађа нам е кора одъ ята...

Единъ славенъ черногорски юнакъ отишълъ да пита владика — Данило, какво мисли за тия приказки, а той отговорилъ:

Нема тога ни у едну книгу...
То су бабске приче и мудрости.[21])

[21]) Ползувамъ се отъ 3-о издание на *Горски Вѣнацъ,* у Београду 1867.

Приведенитѣ тукъ изъ „Горски Вѣнацъ“ сръбски народни прѣдания ми наумяватъ нѣкои български, руски и гръчки приказки за вѣщици, вѣщерици, вѣдьми, магесници, но въ такива български, руски и гръчки приказки, доколко азъ зная, не се споменува за мѣдно гумно или за мѣденъ токъ.

Нѣкои сегашни сръбски писатели присвояватъ на своитѣ народни прѣдания единъ разказъ за бакърно гумно, който (разказъ) е слушалъ прѣди двѣстѣ години (въ 1704) единъ сръбски пѫтникъ, Еротей Рачанинъ, на щипското Овче-поле и го привожда съ нѣкои патриотически обяснения. Но тая постѫпка на реченитѣ сръбски писатели е неумѣстна, защото жителитѣ на щипското Овче-поле, както сега, така и прѣди двѣстѣ години сѫ се наричали българи, което нѣщо ясно се вижда и отъ думитѣ на Еротея Рачанинъ. Па освѣнъ това, овчеполский разказъ се намѣрва въ тѣсни свързки съ едни много стари български прѣдания за мѣдни (бакърни) гумна, токове и поля, съ които той и трѣба да се разгледва.

Въ приведенитѣ по-горѣ гръчки, словашки и руски прѣдания, които добрѣ се посрѣщатъ, па допълнятъ и оправятъ едно друго, мѣднитѣ и други металически гумна, токове и поля се явяватъ: 1) като бойно поле на змѣйове; 2) като металическо поле, по което расте металическа трѣва (па́ша за змѣйски овци), па, види се, и металическа храна (бобъ, жито) за самитѣ змѣйове; 3) като мѣсто (токъ), на което

змѣйоветѣ, види се, сж връхли своята металическа храна и сж вършили други нѣкои свои работи.

Съ сжщо такива значения се срѣща мѣдното гумно и мѣдний токъ въ нѣкои твърдѣ стари български народни прѣдания, къмъ които ще и да пристжпя.

III.

Въ единъ Панагюрски сборникъ, прѣписанъ въ 15—16. вѣкъ отъ по-старъ български паметникъ,[22]) срѣща се, покрай друго, и едно апокрифическо слово, наречено *Слово Самоилѣ пророка*. Съдържанието му е такова.

Царь Навуходоносоръ, като видѣлъ нѣщо насънѣ па го забравилъ, свикалъ всичѣ пророци и съ голѣми заплашвания поискалъ отъ нихъ да кажатъ, какъвъ му билъ сънътъ, таче и да го изтълкуватъ. Обадилъ се пророкъ *Еремия* и казалъ на разлютения царь: „ако знаехъ, що си видѣлъ, азъ бихъ го изтълкувалъ, но ти кога незнаешъ, какъ можемъ ние да *прорицаме?*“ Навуходоносоръ отговорилъ: „ако сте истински пророци, трѣба и това да *проразумѣете*“. — Тогава другъ единъ пророкъ, именно Самуилъ се помолилъ Богу и незабавно дошелъ ангелъ, та му казалъ, какъвъ билъ въпросний сънь. Слѣдъ това пророкъ Самуилъ се обърналъ къмъ На-

[22]) За тоя Панагюрски сборникъ азъ съмъ говорилъ и другъ пжтъ, именно: въ статията си „Болгарія наканунѣ ея погрома“ (Славянскій сборникъ II, 1877 г.), и въ Периодическо Списание на Б. Кн. Др. кн. III, 1882, стр. 1—19. Вж. и въ „Сборникъ Харьковскаго Историко-филологическаго Общества“, т. 5, 1893, стр. VIII.

вуходоносора и му рекълъ: „слушай, царю, да ти кажа: ти си видѣлъ *мѣденъ токъ*, много голѣмъ, и на мѣдния токъ множество *овци*, а слѣдъ тѣхъ *овчаръ* (видѣль еси токь мѣдень велеи зѣло, на мѣднѣ тоца[23]) множство овець зало[24]) и за ними овчѣрь и пастирь овцамь). Па си направилъ златна *икона* (истуканъ) много голѣма (великѫ зало), но отъ *несѣкома* гора се откѫсналъ самъ по себе, а не чрѣзъ човѣшки рѫцѣ камикъ и строшилъ твоята икона като прахъ, па се прѣвърналъ на орелъ *съ слънечно сияние.*“ Навуходоносоръ, като изслушалъ тия Самуилови думи, рекълъ: „наистина такъвъ бѣше сънътъ, сега искамъ да ми го изтълкувате.“ — На това исканье пророкъ Самуилъ отговорилъ така: мѣдно гоумно ѥ҃ весь свѣт, а овци сѫт вси люде, пастирь овцамь ти еси, створити хощеши иконѫ; гора, от неѫже изидеть орель сльнечнимь сиꙗнїемь и съкроуши(т) иконѫ, (гора) ѥ҃ маты божїꙗ; орель и камикь — то ѥ҃ христос родивꙑ҃ от дѣвицѫ бцѫ безмѫжнѫѫ, икона ѥ҃ законь ветхи. И нови законь взидет царь от вьстока до запада.

По-нататъкъ въ нашето слово се говори, че слѣдъ като се изминало много врѣме, Навуходоносору трекнало на умъ, та направилъ златна икона, но се откѫсналъ камикъ та я *скрушилъ*. И видѣшѫ

---

[23], [24]) Въ *тоца* и *зало* *а* стои вм. *ѣ*. Такова нѣщо често се срѣща не само въ сегашнитѣ ни говори, но и въ много стари български паметници, писани още въ 13—14 в., напр.: въ Македонския апостолъ, Карпинско Евангелие, Хлудовски Паремейникъ и пр. и пр. Вж. у *Лаврова:* „Обзоръ звуковыхъ и форм. особенностей болгарскаго языка“, стр. 67—68.

вси люде, сьвышѫ рѣчи пророка Самоилѣ. Тогда отроци рѣшѫ: дѣла всѣ га поите и прѣвьзносите ха вь вѣки вѣка амин.

Нѣма съмнѣние, че за основа на приведеното *Самоилово* слово е послужилъ библейский разказъ на пророка Даниила за Навуходоносоровитѣ сънища и за тритѣ отроци,[25]) но речений Данииловъ разказъ тука е много съкратенъ и поизопаченъ. Па и нѣкои отъ библейскитѣ Даниилови образи сѫ замѣнени съ други, които авторътъ на нашето слово е взелъ изъ своитѣ народни прѣдания, като ги е намѣрвалъ по-вразумителни за своитѣ читатели. При това, за да даде на съчинението си по-голѣма цѣна и привлекателность, той си е дозволилъ да замѣни и пророка Даниила съ Самуила, когото старитѣ византийци, па и православни славѣни сѫ почитали като особно великъ пророкъ. Доста е да кажемъ, че они сѫ се учили да гататъ и предугаждатъ своитѣ бѫднини по една статия, коя е имала такова заглавие: „Благовѣстителное дрѣвнее и нелъжное. Хитрость сіа пророку Самоилу откръвена бысть аггеломъ господнимъ шестънадесетыми образы и пророчъствоваше людемъ о будущих.“[26])

[25]) Вж. въ Библията „книга пророка Даниила“ глава 2—4.

[26]) *М. Сперанскій:* „Изъ исторіи отреченныхъ книгъ“, I „Гаданія по Псалтири“ СПб. 1900. 53—65 и „Приложенія“ стр. 15—20. Професоръ Сперански е обнародвалъ тукъ речений паметникъ по два сръбски прѣписа отъ 17. вѣкъ. Но нѣма съмнѣние, че тоя паметникъ е билъ прѣведенъ отъ гръцки езикъ на църковнославѣнски много отдавна и е билъ познатъ также на българитѣ па, може би, и на руситѣ.

Доколко ние знаемъ, досега не е намѣренъ гръчки паметникъ, колко-годѣ еднакъвъ съ нашето *слово Самоилъ пророка*. Отъ тука та и по самото изложение на това българско слово[27]) може да се мисли, че то не е прѣведено отъ гръчки, а е съчинено отъ нѣкой старъ български книжовникъ, който е билъ добрѣ запознатъ съ народнитѣ си прѣдания и не е ималъ за грѣшно нѣщо да черпи и отъ нихъ градиво за своето съчинение, написано съ благочестива християнска цѣль. Отъ такъвъ народенъ изворъ той е почерпналъ *мѣдний токъ* или *гумно,* па и *овцитѣ,* що сѫ ходили по него заедно съ *овчаря* си. Тия *образи,* които се повтарятъ и въ горѣприведенитѣ гръчки, словашки и руски змѣйовски приказки, не оставятъ съмнѣние, че и у българитѣ е имало много отдавна, още прѣди 15-ти вѣкъ, сѫщо такива змѣйовски приказки и прѣдания.

Намъ се чини, че отъ такива стари разкази ще да е вземенъ и внесенъ въ нашия паметникъ и пророкъ *Еремия*. Така ни каратъ да мислимъ нѣкои народни български, па и сръбски прѣдания, въ които пророкъ Еремия се явява страшенъ врагъ и изтрѣбитель на зъми, змии и змѣйове. Познато е, че вечерьта срѣщу неговия праздникъ (1. май) българскитѣ селяни, особно дѣца, клепатъ и дрънкатъ по мѣдни (бакърни) сѫдове (тави, сахани, тигани) или по *ръжени* и други металически прѣдмети, па казватъ:

---

[27]) Въ него има токо единъ гърцизъмъ, именно рѣчьта *икона*. Но тая грѫцка рѣчь се срѣща и въ славѣнский прѣводъ на библейската „книга пророка Даниила“.

„Еремия у поле, а змия у море“;[28]) „бегайте змии, оти идеть Еремия“,[29]) или пѣятъ така;

Бегай, бегай, гаду,
Со твоите гадищици!
Ето ти го Еремия
Ќе ти мотат черевата
Со желѣзно мотавило.[30]) —
Бегай, бегай, погания!
Ете иде Еремия
Со светаго Танасия,
Врти, врти по тревата
Кя ти мотит черевата.[31])

Това дрънканье по мѣдни тави, тигани и т. н., което се придружава съ такива заплашителни думи къмъ *гадоветѣ*, види се, символизира битви, ставали на мѣдни токове и свършвани злѣ за змѣйоветѣ. И твърдѣ е възможно, че речений българени обичай е основанъ възъ такива разкази, каквито сж горѣприведенитѣ змѣйовски приказки и въ които пророкъ Еремия трѣба да е игралъ ролата на грьчкий и словашкий чудотворецъ-свирачъ *Янко* и на рускитѣ богатири *Иванъ* Царевичъ, *Иванъ* Сученко и Покатигорошко.

[28]) В. Качановскій, „Памятники болгарскаго народнаго творчества“ стр. 10. Сравни въ сръбский рѣчникъ В. Караджича подъ *јеремијев дан.*

[29]) Въ Миладиновския сборникъ стр. 522.

[30]) Все тамъ 524 и въ Сборника на Л. Каравелова 221.

[31]) Въ Сборника на Ястребова, 164—166.

IV.

По това, дѣто въ гръчкитѣ, словашки и български прѣдания змѣйското поле се явява и като пасище на змѣйски овци, може да се мисли, че казаното митическо поле се е наричало не само *мѣдно поле, мѣдно гумно, мѣденъ токъ,* но и *Овче-поле.* Къмъ такова заключение ни навождатъ и нѣкои други апокрифически сказания, на които трѣба да се поспремъ тукъ, толко повече, че тѣ ще ни бѫдатъ потрѣбни и за единъ отъ по-нататъшнитѣ въпроси на тая статия. Първо и първо ще поговоримъ за единъ старобългарски апокрифъ, който има такова заглавие: **Видѣние Исаие пророка о послѣднемь времени.** Отъ него сѫ намѣрени и обнародвани до сега само два прѣписа.[32]) По-старий и по-оправний отъ нихъ се срѣща въ единъ сръбски сборникъ, който е прѣписалъ нѣкой си попъ Драголь около началото на 14-ти вѣкъ отъ другъ по-старъ български сборникъ, прѣведенъ отъ гръчки езикъ около половината на 13. вѣкъ.[33]) Българский прѣводачъ, па, може би, и нѣкои други посетнѣшни прѣписвачи на тоя сборникъ сѫ го до-

---

[32]) Единъ е обнародвалъ почтений бѣлградски професоръ Л. Стояновичъ въ „Споменик“ на сръбската академия. III, 1890 г., стр. 193—194. Другий е напечаталъ П. С. Сретковичъ, заедно съ още нѣколко изводи изъ Драголевския сборникъ, въ сѫщото издание на сръбската академия, „Споменик“ V, 1900, стр. 15—16. Прѣписътъ на г. Сретковича е по-старъ, по-пъленъ и по-оправенъ, но и въ него тоя любопитенъ отъ много страни паметникъ, за жалость, не е запазенъ добрѣ.

[33]) Вж. въ статията на професора Иречека: Das Christliche Element in der topographischen Nomenclatur der Balkanländer 91—92. (Български прѣводъ отъ Ст. Аргировъ въ П. Сп. на Б. Кн. Др., кн. LV—LVI, 267—8).

пълняли съ различни свои притурки, какви сѫ правили и въ Исаиевото видѣние.

По своя характеръ това Исаиево видѣние прилича на твърдѣ распространенитѣ въ византийската, па чрѣзъ нея и въ славѣнската книжнина видѣния на пророка Даниила о послѣднихъ днех и о кончинѣ вѣка, кои се отличаватъ отъ други апокрифически апокалипсиси съ това, че въ тѣхното съдържание има политически и публистически елементи.[34]) Такива елементи особно ясно личѫтъ въ Исаиевото видѣние.

Въ него изпърво се говори по пророчески начинъ (post eventum) за нѣкои политически събития, извършени, по наше мнѣние, въ края на 10-ти и въ първата половина на 11-ти вѣкъ, при императоритѣ Василий Българоктонъ и братъ му Константинъ (които бѣха послѣдни царье отъ династията на Василия Македонянинъ), сѫщо и при нихнитѣ три прѣемника, Романъ Аргиръ, Михаилъ Пафлагонянинъ и Константинъ Мономахъ, кои не произхождаха отъ царска рода. Тукъ сѫ изложени кратки бѣлѣжки за нѣкои тогавашни вѫтрѣшни бунтове и вънкашни отношения на Византийската империя къмъ българи, руси, араби, сѫщо и къмъ новитѣ нейни врагове — печенези и селджукски турци. Тия бѣлѣжки, писани, види се, отъ нѣкой византиецъ, върлъ неприятель

[34]) Вж. въ съчинението на професора В. Истринъ „Откровеніе Мефодія Патарскаго и апокрифическія видѣнія Даніила въ византійской и славянорусской литературахъ. Изслѣдованіе и тексты". Напечатано е като особна книга и въ Чтеніяхъ Общества Исторіи и Древностей Россійскихъ при Имп. Московскомъ Университетѣ (кн. 2, 3 и 4 за 1897 и кн. 1 за 1898), стр. 325—329.

на Василия Болгароктона, сѫ много любопитни и заслужватъ подробно развѣщаванье, въ което ние нѣма да се впущаме на това мѣсто. Ще кажемъ изобщо, че византийский авторъ на реченитѣ бѣлѣжки прѣдставя изложенитѣ въ нихъ събития като извънредно страшни злочестини, па ги свързва съ ония поличби, кои ще се извършатъ прѣди дохожданьето на антихриста. За тия поличби той и захваща вече да разказва по-нататъкъ и разказва изобщо така, както се говори за тѣхъ въ апокрифическитѣ апокалипсиси на пророка Даниила и на Методия Патарски. Но въ тая чисто апокалипсическа часть на Исаиевото видѣние ние срѣщаме и такива нѣща, които ни наумяватъ змѣйовскитѣ народни приказки. — Така, въ нея се говори, че ще се дигне единъ *змѣй* съ всситѣ си *велможи*, та ще дойде въ израилската земя и сѣдеть на мѣстѣ нарицаемѣмь Овьчеполе и по семь побѣдить кь себе все езыки. Слѣдъ нѣколко врѣме подвигнеть се бестудны змы тьи сь Овчиполa сь всѣми странами и ще иде да прѣвземе Константинь-градъ. Той лесно ще влѣзе съ войскитѣ си въ тоя градъ, но тамъ изъ църквата света София ще изкокнатъ два мѫжа, единъ отъ които, по име Михаилъ, яростно ще погледне на нихъ и съ тоя си погледъ ще ги джасне и смете така, дето они ще изпосѣкѫтъ единъ другиго, а самий змѣй ще падне „на мѣстѣ, нарицаемѣмь Ядринополе, нь прословетьсе „Гнгово поле“ (= гигантско или змѣйско поле) и по томь не имать слоути се Ядринополе.“

Слѣдъ това ще настане голѣмъ миръ, но нѣма да трае много врѣме, че ще се роди богопротивникъ (антихристъ), който ще захване да мжчи християнитѣ: едни ще накара да вървжтъ трънье (съ боси нозѣ), на други ще извива и мотае червата и пр.

Въ обнародванитѣ до сега гръчки апокалипсиси за послѣднитѣ врѣмена нѣма споменъ за такъвъ змѣй, какъвто срѣщаме въ горѣприведений изводъ изъ Исаиевото видѣние.[35]) Оная роля, която спротивъ това видѣние ще играе *змѣй* прѣди дохажданьето на антихриста, гръчкитѣ апокалипсиси даватъ на измаилтянитѣ и на ония нечисти народи (*гогъ, магогъ* и пр.), които Александъръ Македонски ужъ затворилъ нѣкога си въ една сѣверна гора. Сжщо така ние не намѣрваме въ гръчкитѣ апокалипсиси никакъвъ споменъ и за *Овчеполе,* на което змѣйътъ ще се бие съ различни *езици* нѣйдѣ въ Израилската земя. Нѣма тамъ споменъ и за онова поле, на което ще погине змейътъ и което поради това ще бжде наречено *гигово* или змѣйско поле.[36]) По всичко се

---

[35]) Токо въ двѣ гръчки и въ двѣ славѣнски Данилови *видѣния* се споменува змѣй (ὄφις κοιμώμενος), но подъ него се разумѣва апокалипсически византийски императоръ. *Истринъ*, реч. съчин., 289—290 и въ текст. 136, 143, 160. — Вж. и обнародваното отъ Макушева Хаджи Іорданово — *„Пророка Данила послѣднее зреніе чудно и ужасно“* въ „Русскій филол. Вѣстникъ“, 1882, кн. 1., 23—26.

[36]) *Гигово* е произлѣзло отъ гръчката дума γίγας, която значи не само гигантъ, исполинъ, но и чудовище съ змѣйски нозѣ. Тая гръчка дума отдавна е била приета въ нашия народенъ езикъ съ форма *гигъ, гига, гиги,* па и сега се е запазила понѣкждѣ съ значение — *струлици, ждракели.* Вж. въ нашата статия „о болгарско-русскомъ словарѣ Н. Герова“, Харьковъ, 1897, стр. 5, 19.

види, че названията — *Овчеполе, Гигово,* или змѣйско *поле,* та и самий змѣй сѫ притурени въ Исаиевото видѣние отъ неговий български прѣводачъ. Отъ тия негови притурки ние имаме право да заключаваме, че въ нашитѣ стари прѣдания змѣйското бойно поле се е наричало не само мѣденъ токъ, или гумно, но и *овчеполе,* понеже, както вече знаемъ, е служило и за пасище на змѣйскитѣ овци.

Тука ни дохожда на умъ, че и въ една руска редакция, или прѣправка отъ откровението на Методия Патарски се срѣща *Овчеполе,* съ значение — бойно поле. Тя е обнародвана по два прѣписа — въ по-старий отъ нихъ,[37]) писанъ въ 16—17. вѣкъ, се говори, че измаилтянитѣ, като опустошѫтъ Персия, Киликия, Сирия и пр., „станутъ пленит весь Гова[38]) великій и пойдутъ ко *овчию полю* и став на *овчіи полѣ* украсятся въ порты безцѣныя и похвалятся глаголюще: гдѣ сут нарицаемыя христіане? яко погибоша отъ рукъ нашихъ... Слѣдъ това ще нападнатъ на Ефиопия (Цариградъ), но тамъ ще бѫдатъ съвсѣмъ разнебитени (по сѫщи такъвъ начинъ, както се разказва за *змѣя* въ Исаиевото видѣние). Тогда Измаиловичи изгнани совокупятся на *овчіи поли* и воставше на конних стременѣхъ своихъ,

[37]) Въ реченото съчинение на професора Истрина, стр. 175—231 и (текст.) 115—131.

[38]) Гова, Говатъ или Гаваонъ се е намѣрвалъ около Иерусалима, около петь километра отъ него. И. Помяловски, Евсевія Памфилова о названіяхъ мѣстностей ветрѣчающихся въ священномъ писаніи и пр. стр. 204—205.

начнуть богу даяти луки своя и стрѣлы и оружия своя глаголюще: боже, далъ еси былъ сим оружіемъ поплѣнити всю землю, а нынѣ отялъ еси отъ насъ царство; то уже оружие свое возми отъ насъ".[39])

Сѫщото се разказва и въ другий руски (Уваровски) прѣписъ, писанъ по-късно, въ 18-ти вѣкъ, но въ него вмѣсто *на овчіи поли* е написано, види се, погрѣшно — *на овчей купели.*[40])

По мнѣнието на професора Истрина, тая руска прѣправка отъ апокалипсиса на Методий Патарски, която той нарича „интерполированная редакция", е направена въ Русия „по готовымъ источникамъ". Между послѣднитѣ, види се, е имало и български, родствени съ разгледаното по-горѣ Исаиево видѣние.

И така, това Исаиево видѣние ни увѣрява, че неговий прѣводачъ или прѣправячъ е приемалъ *овчеполе* за синонимъ на *мѣденъ токъ* или *гумно*[41]) и е разумѣвалъ подъ него змѣйско пасище, *сѫдѣло* и бойно поле. Но отдавна нѣкои български книжовници сѫ захванали да разбиратъ това название като географически терминъ и да го отождествяватъ съ названието на онова равнище въ Скопската область, кое се простира между Вардаръ и неговитѣ из-

[39]) *Истринъ* (текст.) 123—124.

[40]) *Тихонравовъ,* Памятники отреченной русской литературы II, 257—258.

[41]) Друго доказателство за тия синонимни названия се намѣрва въ разказа на сръбский пѫтникъ Іеротей Рачанинъ, за който ще говоримъ по-долу.

точни притоци, Пшиня и Брѣгалница,[42]) и кое още въ 11-ти вѣкъ, па може би и много по-рано се е наричало *Овчеполе*.[43]) Единъ твърдѣ старъ български лѣтописъ приказва, че още въ втората половина на 9-ти вѣкъ наший Борисъ-Михаилъ е градилъ на Брѣгалница и *на Овчи поли бѣли цръкви*.[44]) — Заедно съ реченото отождествяванье тия български книжовници сѫ се опитвали да свържатъ съ Скопското Овчеполе и съ други съсѣдни български области и самото съдържание на нѣкои апокрифически апокалипсиси. Такова опитванье ние срѣщаме въ една

---

[42]) Вж. въ „Сборникъ за народни умотворения, наука и книжнина" т. IV, статията на г. *Ефрема Карановъ*, дѣто на стр. 285—286 сѫ изброени 60 български и 11 турски села, които се намѣрватъ на *Овчеполе* и „съставятъ дѣлъ отъ Щипскитѣ села". Освѣнъ тия Щипски села, на *Овчеполе*, казва г. Карановъ „има и нѣколко Кратовски, Кумановски и Велески". Въ старо врѣме Овчеполската область е била по-голѣма, обгръщала е и всичката Злетовска долина, та и Лесновската гора. Така ни казва тамошний българинъ Станиславъ, който е прѣписалъ на 1330 год. единъ синаксаръ „въ области Овчепольской въ хорѣ Златовстѣи вь горѣ Лѣсновьстѣи вь монастири свто Михаила... обдрьжѧщу хором Златовьском жупану Драгославу". *Ламанскій*, „О нѣкоторыхъ славянскихъ рукописяхъ въ Бѣлградѣ", 19—20.

[43]) Византийский историкъ Кедринъ, който е писалъ около края на 11-ти вѣкъ, разказва, че прѣзъ зимата на 1048 г. печенежкий каганъ Тирахъ съ голѣмо множество печенези (около 80,000) миналъ прѣзъ Дунавъ и страшно оплѣнилъ тамошнитѣ български страни. Но Византийскитѣ военачалници съ помощьта на нѣкой *българинъ Михаилъ* сполучили да надвиятъ на тия печенези и ги накарали да имъ се прѣдадѫтъ, па заселили мнозина отъ нихъ по *българскитѣ равнища* около Срѣдецъ, Нишъ и на *Овчеполе* (Εὐτζάπολις).

[44]) „Тьи царь (Борись) крьсти всу землю бльгарскую и създа цркви по земли бльгарстѣи; и на рѣцѣ Брѣгалници и тоу пріемь царство, на Овчи поли създа бѣли цркви". Споменик на сръбската Академия III, 191.

статия, коя се намѣрва въ горѣспоменатий Драголевъ сборникъ и коя не е прѣведена отъ гръчки езикъ заедно съ тоя сборникъ, а е притурена въ послѣдний по́-послѣ отъ нѣкой неговъ български прѣписвачъ. Тя е вмѣстена тамъ слѣдъ едно „Видѣние Данила пророка о царѣхь и послѣднихь днехъ“ и има таково заглавие: **Ѧ сє тльковаנию Даниловo.**[45]) Съ това *тълкуванье* неговий български авторъ е искалъ да прѣмѣсти въ югозападна България и да внесе въ българската история ония събития, кои спротивъ Даниловитѣ видѣния сѫ ставали или ще ставатъ въ Азия, въ Цариградъ и въ Италия. Опитваньето му е излѣзло много щантаво, а на мѣста и толко убъркано, дѣто не може да се разбере. Но едно нѣщо той е прокаралъ тукъ доста ясно. Онзи апокалипсически византийски царь *Михаилъ,* кой прѣди дохожданьето на антихриста ще възкръсне за да пропѫди измаилтянитѣ и да ги разнебити съвсѣмъ, той е отождествилъ съ наший Борисъ-Михаилъ, па разказва, че тоя български *Каганъ,*[46]) кога дойде уреченото отъ Бога врѣме, ще възкръсне, па ще срѣщне

---

[45]) Споменик V, стр. 12—13.

[46]) Титулътъ *Каганъ* е даденъ въ тоя паметникъ не само Борису-Михаилу, но и Симеону, па и Петру. Тукъ трѣба да напомнимъ, че първий руски киевски митрополитъ-проповѣдникъ Иларионъ, който е живѣлъ въ 11-и вѣкъ, дава сѫщо такъвъ титулъ на равноапостолний руски князъ Владимиръ. Така, въ едно свое поучение той говори: „похвалимъ же и мы . . . . великаа и дивнаа сотворшаго нашего учителя и наставника, *великаго Кагана нашея земля Влодимира,* внука стараго Игоря, сына же славнаго Святослава“ и пр.

измаилтянитѣ на *Овчи поли* и ще имъ избие „скопские вое на Киевѣ студенци". — Слѣдъ нѣколко врѣме ще дойдатъ още „двѣ чести Измаилтѣнь и поплѣнеть всу землю бльгарскую". Но българский Кагань пакъ ще излѣзе, ще ги срѣщне на „Срьдьци и ту створить сѣча два и речеть у Боꙗнѣ:[47]) оставите ту плѣнь, идѣте же домомь. И начнуть глаголати Измаильте: — Не даимь[48]) мы нь биемь се. — И ту створеть разбои великь... и будеть пролитие крьви мнозѣ, ꙗко оутонути у крьви ждрѣбцу трилѣтноу. И ту одолѣють ему (Кагану) ѥгры,[49]) избиють ему вое, а самь убѣжить вь Вельблоуждь и ту пакы сбереть сироты и попе и диꙗкы и мнихы вь Витоши горѣ, идѣже суть сьбрани мнози светиї от всѣхь земль и поидуть сь крсты на Измаила. Патриархь поидеть прѣдь ними. Начнуть боꙗти се ѥгры и отмуть плѣнь"...

Види се, че авторътъ на *Даниловото тълкуванье* тукъ съ нѣкои апокалипсически събития е уплелъ печенежкитѣ върлувания по Балканский полуостровъ между 1048—1051 години.[50]) Отъ византийский

---

[47],[48]) Издательтъ на Даниловото тълкование г. Сретковичъ погрѣшно е напечаталъ: *оубо на нѣоставите*, вмѣсто *оу Боꙗнѣ* и *не да имъ*, вмѣсто *не даимъ* (не даемъ, не дадимъ). Първата отъ тия погрѣшки е оправилъ г. Иречекъ въ речената си статия, 92. Пѫтемъ ще забѣлѣжимъ, че въ изданието на г. Сретковича се срѣщатъ още нѣколко такива погрѣшки.

[49]) Подъ *ієгри* се разумѣватъ измаилтяни.

[50]) Вж. Българската история на г. Иречека, въ прѣвода на Н. Райнова и З. Бояджиева, 267—278. — Сѫщо и въ Период. Списание на Б. Книж. Дружество, кн. LV—LVI, 267.

историкъ Кедринъ ние знаемъ, че на византийцитѣ въ тогавашнитѣ имъ борби съ печенезитѣ е помагалъ нѣкой си *Михаилъ български.*[51]) И може да се мисли, че неговата намѣса въ тая борба е подсѣтила и подбудила тоя авторъ да възкръси Бориса-Михаила и да го отождестви съ апокалипсический византийски Михаилъ.

V.

Въ тѣсна свръзка съ разгледанитѣ народни приказки и апокрифически съчинения се намѣрва разказътъ на сръбский пѫтникъ Іеротей Рачанинъ, за който (разказъ) ние вече споменуваме пó-горѣ.

Прѣди двѣстѣ годинъ, именно на 1704, Рачанинъ е ходилъ изъ Бѣлградъ въ Иерусалимъ и е описалъ доста подробно своето пѫтуванье,[52]) което е извършилъ прѣзъ долинитѣ на Българска Морава (Бугарску Мораву) и Вардаръ. Като пѫтувалъ между Враня и Велесъ *(градъ бугарски),* той минувалъ и прѣзъ *Овче поле,* спиралъ се тамъ *на конакъ* въ село *Горобину,* или Горобинци.[53]) Това Овче поле направило много хубаво впечатление на Рачанина, както показватъ слѣднитѣ му думи. „Туду видѣхъ

[51]) Вж. пó-горѣ, въ бѣлѣжка 43.

[52]) То е обнародвано въ „Чтенія Общества Исторіи и Древностей Россійскихъ при Имп. Московскомъ Университетѣ 1861, кн. 4 и въ Гласник Српског Учен. Друштва XXXI, 1871, 297 и пр.

[53]) Види се, че то ще да е онова Овчеполско село, което у г-на Каранова е наречено *Горубинци,* у Верковича (365) *Горабинци,* а въ Пловдивската Ethnographie de la Macédoine (69) — *Gouroubintzi.*

красну землю, лѣпи поля и жита и виногради и овощия многоразлична и лѣпе рѣке теку изъ планина и источници студени и чести и градови се виђу и села. И ту на ужини съ едного мѣста ща се види, наброисмо цркви 14 великий, бѣли се камикъ, срби правили, а садъ све пусто". Пó-долу Рачанинъ разказва това: „И ту намъ казиваше, кад су напре срби изъ преко мора прѣшли отъ србске и потомъ се срби назвали но рѣци тое иза Троя града то су на пре на Овче полѣ пали и ту, кажу, *сковали от бакра гумно,* а веле, не умѣли врћи на земли и кажу до данась стои засуто землею и веле да хоће велико крвопролитие ту быти от турака на после и ту се велми чудисмо красоти земли и обилию плодовъ. И паки идосмо на конакъ у Велез градъ бугарски".

Нѣма съмнѣние, че ония кръвопролития, кои, спротивъ приведений разказъ, ще правятъ турцитѣ на Овче поле, сѫ вземени изъ такви ипокрифически пророчества, каквито сѫ разгледанитѣ пó-горѣ видѣния Данилови и Исаиево, па и руската прѣправка отъ апокалипсиса на Методий Патарски. Че въ тоя Овчеполски разказъ апокалипсическитѣ измаилтяни сѫ замѣнени съ *турци,* това е твърдѣ естествено нѣщо. — Изъ сѫщо такви апокрифи, па и изъ нѣкои змѣйовски приказки сѫ вземени и основнитѣ чърти на Овчеполскитѣ прѣдания за бакърното гумно. И види се, че въ реченитѣ извори на тия прѣдания *Овчеполе* и *бакърно* (мѣдно) *гумно* сѫ се употрѣбявали като синонимни названия. А изпослѣ, кога това митическо

Овчеполе е отождествено съ географическата Овчеполска область, то заедно съ него е прѣнесенъ и локализиранъ тамъ и неговий митически неразлъченъ другарь-синонимъ, сирѣчъ *мѣдното* (бакърно) *гумно*. Па като е било съвсѣмъ несгодно да се намѣсти и такво металическо равнище на земна повръхность, то народната фантазия го е заровила въ земята на Овчеполската область.[54])

Мислимъ, че не е потрѣбно да говоримъ яко много и за ония Рачанинови бѣлѣжки, въ кои се казва, че старитѣ Сърби, кога сѫ се прѣселвали *из преко мора, иза Троа-града,* въ сегашната си земя, спирали сѫ се нѣколко врѣме на Овче поле и тамъ сѫ *сковали бакърно гумно* за да си вършѫтъ жито. — Тия *причи и мудрости* ни наумѣватъ думитѣ на Паисия Хилендарски за ония сръбски патриоти, кои въ миналий вѣкъ сѫ *вадили новесма* и сѫ *китили история съ рѣчи праздни* за да докажатъ, че „су выше были они исперва славни отъ Болгари.“[55]) — Види се, че реченитѣ фантастически измислици Рачанинъ е слушалъ отъ нѣкои сръбски калугери, каквито е имало около началото на миналий вѣкъ по Скопската и Кюстендилската епархия, кога тие

[54]) Това засипано съ земя Овчеполско бакърно гумно ни напомня донѣйдѣ и ония металически токове, на кои се е борилъ съ змѣйове въ подземний свѣтъ руский богатиръ *Иванъ Сученко* Вж. по-горѣ.

[55]) Вж. Паисиевата История въ изданието на професора Теодорова: „Трѣмъ на българск. словесность“ I, стр. 78, 81, 82.

епархии се намѣрваха подъ сръбското (Печско) патриаршество.[56])

Да се повърнемъ сега къмъ извѣстията за Прилѣпското бакърно гумно, кои ни подбудиха да напишемъ настоящата си статия. Тия извѣстия, обнародвани въ журнала „Съкровище", за жалость сѫ твърдѣ кратки и сѫ изказани така: „По цѣлата страна (Македония) е извѣстно тъй нареченото отъ сърбитѣ бакърно гумно (равнина въ Прилѣпското поле, до ѫгъла между рѣкитѣ Църна и блатото), което тѣ

[56]) Такви прѣкалени патриоти трѣба да сѫ казвали Рачанину, че ония запустѣли бѣли църкви, които онъ е видвалъ на Овчеполе, били правени отъ сърби. Тия Овчеполски църкви наумѣватъ намъ горѣприведений лѣтописенъ разказъ (въ бѣлѣжка 44), въ който се казва, че Борисъ-Михаилъ *на Овчи поли създа бѣли цръкви*. Трѣба тукъ да припомнимъ, че рečений лѣтописенъ разказъ е писанъ много пó-рано отъ сръбското господаруванье въ Овчеполската область, което трая само около 40 или 50 годинъ, та и не бѣше яко твърдо. Доста е да кажемъ, че знаменитий Хрель, кой владаше и една часть отъ Овчеполе заедно съ градъ Щипъ, по едно врѣме не искаше да признава падъ себе си върховната власть на Душана. Да припомнимъ още, че единъ Овчеполски инокъ отъ Лѣсновский манастиръ, който биде подновенъ на Душаново врѣме отъ Деспота Оливера, е написалъ тогава, 1353 една книга, па въ послѣсловието си първѣ споменува тогавашний български царь Иоанъ Александъръ, а слѣдъ него вече туря Душана и Оливера. *Флоринский*, „Памятники законодательной дѣятельности Душана", Кіевъ 1888, стр. 82 до 83. — Слѣдъ смъртьта на Душана и разпаданьето на неговото царство въ Овчеполската и въ съсѣднитѣ неи области доста дълго врѣме влада Константинъ Дѣяновъ, но той е вече подписанъ въ единъ тамошенъ споменикъ, като *български князъ*. — Ние не отричаме, че въ първата половина на 14-ти вѣкъ сръбски властели, може би, сѫ направили нови църкви въ нѣкое и друго Овчеполско село, но не се съмнѣваме, че пó-вечето стари Овчеполски църкви сѫ градени отъ българи, па може би и отъ нѣкои Византийци още прѣди сръбското завоевание.

трѣбятъ на лѣво и дѣсно като южна граница на *стара Сърбия*. Туй име сѫ го разпрѫснали и го направили извѣстно между населението сѫщитѣ сръбски пропагандисти, които още съ време сѫ гонили сѫщата цѣль.[57])

[57]) Вж. „Съкровище“ кн. III—IV 1899, въ статията „Сръбска пропаганда въ Македония“ стр. 342—343. Пѫтемъ ще забѣлѣжимъ, че насъ учудва началото на тая статия, коя се захваща съ такви думи. „Погрѣшно е мнѣнието, че сръбската пропаганда въ Македония е нова . . . . Въ Македония сръбска пропаганда сѫществува отдавна, прѣди още разрѣшението на черковний въпросъ... Сърбия още отъ половината на миналото столѣтие е пращала (тамъ) пѫтници-апостоли съ миссия чисто пропагандска, макаръ и припокрита подъ булото на научни издирвания и пр.“ — Тия увѣрения намъ се виждатъ съвсѣмъ безосновни, защото ние много добрѣ знаемъ, че сегашнитѣ сръбски агитации въ Македония се захванаха около 1865—1870 години. До това врѣме всички сърби, и „правителствени, и частни“ всѣкога сѫ признавали македонцитѣ за българи, кое нѣщо се доказва съ голѣмо множество необорими доказателства. До тогава тѣ не само не сѫ пращали въ Македония тайни и явни апостоли на сърбизма, но сѫ правили и услуги на тамошната българщина. Доста е да си наумимъ за *Ивана Раичъ*, най-първий сърбски историкъ, който добрѣ е опрѣдѣлилъ границитѣ на сръбското племе отъ-къмъ Македония и е направилъ това въ своята история, писана още въ втората половина на миналий вѣкъ. Другъ единъ сръбски историкъ отъ онова врѣме, *черногорский владика Василий Петровичъ*, е доказвалъ, че краль Марко *былъ отъ націе болгарскіе*. Тука ни дохожда на умъ и отговорътъ, който даде *сръбский митрополитъ Михаилъ* на вселенский патриархъ въ 1870 г. по въпроса за учреденатa тогава българска Екзархия. — Па не можемъ да прѣмълчимъ и за *Вука Караджичъ*, кой най-напрѣдъ и необоримо доказа, че езикътъ на македонцитѣ е български, най-напрѣдъ захвана да запознава учения свѣтъ съ българскитѣ пѣсни и обичаи, та и доказа, че така нареченатa *слава* има и у крайдунавскитѣ българи. Авторътъ, за кого ни е рѣчьта, нарича и *Верковича* „единъ отъ испратенитѣ учени сръбски агитатори въ Македония“ (341). Господството му, види се, не знае, че Верковичевитѣ „Песме македонски Бугара“ сѫ печатани въ Бѣлградъ на 1860 г., и съ сръбско иждивение. Подобна кривда тоя български авторъ е изказалъ тукъ и за *Иорданъ Джинотъ*.

Ако бжде истина, че реченитѣ пропагандисти сами сж измислили и нарекли казаната Прилѣпска равнина *бакърно гумно,* то види се, че тѣ сж си послужили за това нѣщо съ Рачаниновий разказъ за *Овчеполското бакърно гумно,* което просто сж прѣмѣстили отъ Овчеполската область въ Прилѣпската. Но намъ се чини, че и въ мѣстнитѣ прилѣпски прѣдания, може би, има нѣкакви разкази за *бакърно гумно* въ речената прилѣпска равнина и че отъ тѣхъ сж се възползовали сръбскитѣ пропагандисти за своята „днешна цѣль". Познато е, че въ гръчко-римскитѣ врѣмена около сегашний Прилѣпъ е имало единъ градъ, кой се е наричалъ Ἀλκομεναί.[58]) Нѣкои простодушни човѣци твърдѣ лесно сж могли да убъркатъ това име съ гръчката рѣчь χάλκωμα, коя значи — *мѣдни* (бакърни) *сждове* и всѣкакви други бакърни направи, па чрѣзъ фантастически етимологизирания връхъ тая гръчка рѣчь да локализиратъ змѣйовското бакърно гумно и въ Прилѣпско поле. Подобни неразбранщини, измислици и комбинации често се срѣщатъ въ народнитѣ прѣдания.

Харьковъ, 1899—1900 год.

---

[58]) Вж. статията на г. Димитриева въ П. Сп. на Б. Книжовно Друж. кн. 37—38, стр. 620.

Притурки и поправки.

(Изъ Панагюрски ржкописенъ Сборникъ отъ 15-16 в.)

Сл҇о Самоил҇. пр҇рка.[1])

Навьходоносороу ц҇рю ц҇роужщоу вь ва
вилонѣ. видѣ сонь и заб҇ы его҇. како
видѣ і сьбра в'сж пр҇роки. и р҇е имь.
ѿ аще. неразоумѣете сонь еже вид҇ѣ
тако азь. вь веліkж ѿргиж дамь
ва ѿниже рѣшж. повьж҇ь нам҇ь
да проумѣемь т҇о. ц҇рь же р҇е забихь
того. како вид҇ѣ. гл҇эше еремиа.
пр҇рkь. аще би зналь ти що еси видѣ
ль. азь прорекль в҇ы. ти не знаешь
ми како хощемь. прорещи навьходо
носорь р҇е аще ви. вьистинж. ѿ не
б҇ениxь пророчете. и ѿ семь прора
зоумѣите. аще истинж прорич҇е
прорецѣте. и мой сонь. Самоиль.

---

[1]) Това *Слово* завзима въ Панагюрский сборникъ двѣ страници и половина, или 50 реда (20+20+10). Печатаме го така, както е писано, редъ по редъ, слово по слово и съ вситѣ знакове, кои се срѣщатъ въ редоветѣ и надъ тѣхъ. Заглавието и първата буква въ текста сж писани съ червено мастило.

пророкь ста на мѣлтѣ[1]) и прїиде аггель
гнь и повѣсть сонь каковь е.
тога црь ре. призвавши.[2]) не гле
тели еже азь рѣхь. вамь тога Сло
иль пророкь ре. ги азь прорекж тебѣ.
слишы црю повѣмь. видѣль есы токь
мѣдень вели зѣло. на мѣднѣ тоца
множтво. швець зало и за нимы швчѣ
рь и пастирь. швцамь. и сьтвори.
иконж златж. и великж зало и шврь
жесж камикь. ш гори несѣкомиж.
нержками члвсками. и ськроуши.
иконж златж. тако и прахь. тои
ками бы шрель. слнчнимь сиганїе
мь тогда. црь ре вьистинж
таковь сонь. видѣхь сико глж вамь
прорьцѣте ми. тои сонь. тога Сло
иль. пррокь ре мѣдно гоумно е. весь[3])
свѣ. а швци[4]) сж вси люе. пастирь
швцамь тїеси. створити хощеши

---

[1]) Така е написано, види се, по погрѣшка, намѣсто *молитвѣ*.

[2]) Въ *призвавших* сж слѣни двѣ рѣчи въ една, именно *призвавши их*. Такъвъ ἀφαίρεσις често се срѣща въ словѣнскитѣ ржкописи. Вж. въ Мариинското евангелие, издадено отъ професора Ягича, 425, и въ Софийския Синодикъ на царя Борила, издаденъ отъ г. Попруженко, 8.

[3]) Тука е казано *мѣдно гумно*, а по-горѣ *мѣдень токъ*. Нѣма съмнѣние, че авторътъ на това Слово е приималъ *гумно* и *токъ* за синонимни рѣчи.

[4]) *Овци* е написано така, щото може да се чете и *овце*. И двѣтѣ тия форми се употрѣбатъ въ народнитѣ ни говори.

иконѫ гора ѿ неѭже. изидеть.
ѿрель сльнечнїмь. сиꙗнїемь и сь
кроуши. иконѫ. гора ѥ м҃ты б҃жїꙗ
ѿрель и камик то ѥ х҃с родиви
ѿ д҃вцѫ. б҃цѫ безмѫжнѫѫ. икона
ѥ[1]) законь ветхи и нови законь. вьзи
д҃е ц҃рь. ѿ вьстока до запа и прѣи
дѫ.[2]) многа врѣмена. и наид҃е на с
р҃це ц҃рю. и сьтворить иконѫ златѫ
и ѿврьжесѧ.ками не рѫками.
чл҃вчѫками. и скоуши.[3]) иконѫ. и ви
дѣшѫ в'си люе. сьбышѫ. рѣчи.
п҃рока Самоилѣ. тога ѿтроци
рѣшѫ дѣла. вьѣ г҃а поите. и прѣ
вьзносте х҃а вь вѣки вѣка аминь.

---

[1]) Глаголната форма ѥ (єсть) се срѣща въ наший паметникъ петь пѫти и всѣки пѫть е писана съ йотувано *е* (ѥ), което не се употрѣбя въ други рѣчи.

[2]) Глаголнитѣ форми прѣидѫт, наидет, сьтворить, ськроушит, кои се изреждатъ тукъ една слѣдъ друга и сѫ свързани съ отврьжесѧ, трѣба да приимаме за аористи съ лична приставка *тъ*, каквато се срѣща и въ други доста стари паметници, напр. снидѫтъ, спадѫт (въ Охридск. апостолъ отъ 13. вѣкъ), не могѫть = не могошѫ (въ Мануиловск. апостолъ). Вж. *Срезневски*, „Древнiе слав. памятники юсоваго письма", 48, 99, 100. *Миклошичъ*, Wortbildungslehre der slav. Sprachen, 68–70. Ако е така, то въ нашето слово имаме любопитенъ остатъкъ отъ простий (асигматиченъ) аористъ.

[3]) Това е писарска грѣшка, вмѣсто ськроушит.

В.

Нѣколко бѣлѣжки за рѣчьта оргия.

Въ статнята ни „Мѣдно, или бакърно гумно и пр.“ погрѣшно е казано, че въ *Словото на пророка Самуила* се срѣща токо една гръчка рѣчь, *икона*. Въ това Слово има още една такава рѣчь, именно *оргия* (ὀργή = гнѣвъ), коя се срѣща въ Навуходоносоровото заплашванье: вь велїкѫ оргїѫ дам вас. Но и за нея ние ще кажемъ сѫщото нѣщо, кое казахме и за рѣчьта *икона*, именно, че и тя още отъ много старо врѣме е била приета въ българский народенъ и писменъ езикъ. Въ това ни увѣрява оная грамота, коя около 1231. г. Иоанъ Асѣнь е далъ на Дубровничани и въ коя намѣрваме такова заплашванье: „кто ли имъ спакости...., тои є противникъ царству ми и . . . велнкѫ (можѫ) оргиѫ патитъ“ (вж. въ изданията на Шафарика, 2, и Срезневск. 9). Нѣма съмнѣние, че такво заплашванье се е употрѣбяло и въ други царски български грамоти, изъ които е било прѣнесено и въ влашкомолдавската официялна писменость. Напримѣръ, въ една грамота отъ Мирчо войвода, писана на 1406. г., е казано: „от г҇ва ми да прїимет велико

зло и оргиж". Вж. въ статията на гг. Милетича и Агура: „Дако-ромънитѣ и тѣхната славянска писменность", въ Сборникъ за народни умотвор., наука и книжнина, т. IX. стр. 329. Сравн. тамъ и стр. 335, 336, 341, 375[1]. — Може да се мисли, че и Навуходоносоровото заплашванье „въ великж оргіж дам вас" трѣба да е вземено изъ нѣкой такъвъ официяленъ български изворъ.

---

[1]) Сравн. и въ обнародваната отъ г. Милетича грамота на влашкий войвода Данъ II (1422. г.): „таковын имат пріжти велико зло и оргіж от господства ми." Сборникъ за народни умотворения, наука и пр. т. XVI.

В.

За българскитѣ титли на Константина Дѣяновъ и на други нѣкои владѣтели въ сегашна Македония прѣзъ 14. вѣкъ.

Въ една отъ послѣднитѣ бѣлѣжки подъ текста на статията ни за *мѫдно гумно* и пр. не съвсѣмъ вѣрно е казано, че Велбѫждский, Кумановски и Овчеполски владѣтель Константинъ Дѣяновъ се е наричалъ български князъ. — Вмѣсто *князъ*, по̀право би било да се каже *воевода*, понеже български князъ или владѣтель нарича Константина Дѣяновъ турский историкъ Сеад-Еддинъ[1]), а пакъ въ старий Поменикъ на Пшинский монастиръ св. Прохоръ той е записанъ така: рабъ Божіи Костадинъ воевода блъгарскіи.

Професоръ К. Я. Гротъ, комуто има да благодаримъ за на̀й-вѣщото описание на Пшинский Поменикъ[2]), мисли че споменатий въ него български воевода Константинъ (Дѣяновъ) трѣба да е сѫщий Констандинъ деспот зѧть великаго царѣ Іѡ Александра, който е изобразенъ въ лондонското Евангелие, отъ 1356. г., заедно съ своята деспотица

[1]) *Hammer*, Geschicte des osmanisch. Reiches I, 155.
[2]) Русскій Филологическій Вѣстникъ 1884, кн. 4.

Керадамаръ дьщи царева. Съ реченото прѣдполагаемо оженванье на Константина Дѣяновъ за българска царска дъщеря почтений професоръ обяснява неговата българска титла[1]). Това обяснение намъ се вижда несполучливо. Ние не се съмнѣваме, че Константинъ Дѣяновъ е наричанъ български воевода или български князъ по това, че жителитѣ на неговитѣ владѣния сѫ били българи, каквито сѫ и сегашнитѣ имъ потомци. По сѫщо такава причина нѣкои писатели въ 15. вѣкъ, именно сръбский яничаринъ Михаилъ Константиновичъ и албанский князъ Иванъ Музаки, наричатъ *бугарски кнез* или Rè di Bulgaria и краля Марка, който е билъ съврѣменникъ, съсѣдъ и добъръ приятель на Константина Дѣяновъ. Сѫщо така Иванъ Музаки нарича и Марковия баща Вълкашина Rè di Bulgaria, а яничаринътъ Константиновичъ казва, че Вълкашинъ и неговий братъ Иванъ Углѣша слѣдъ смъртьта на Душана се прогласили за независими правители на *българска земя*[2]). По

[1]) Вж. Русскій Ф. Вѣстникъ 1887. кн. 1, въ статията „Славянскія рукописи Британскаго Музея", стр. 7—15. Прѣди професора Грота тождеството на Константина Дѣяновъ съ Деспота Константина, зетя на Иоана Александра, е доказвалъ и Ѳ. И. Успенски въ статията си „О нѣкоторыхъ славянскихъ рукописяхъ, хранящихся въ Лондонѣ и Оксфордѣ", Журналъ Министерства Народн. Просвѣщенія 1878., Сентябрь и Ноябрь. — Забѣлѣжително е, че и въ обнародваната сега отъ професора В. Златарскаго славено-българска история, която е списалъ иеросхимонахъ Спиридонъ на 1792. г., Константинъ (Дѣяновъ) е нареченъ зеть на Иоана Александръ, стр. 89—90.

[2]) Вж. въ Гласник Србског ученог Друштва 1865., кн. I, стр. 75, 80 и нашитѣ бѣлѣжки въ Пер. Сп. на Б. Кн. Др. кн. 19—20, стр. 143—144.

сѫщо такава причина и въ една стара сръбска пѣсень се казва, че владѣнията на Югъ-Богдана (между Сѣръ и Вардаръ) сж се намѣрвали въ България, *у лијепој Бугарији*[1]). По такви причини и Стефанъ Душанъ, който господаруваше надъ цѣла сегашна Македония, надъ Албания и надъ сѣверна Гърция, се е титулувалъ въ нѣкои свои грамоти **царь и самодрьжьць Срьблемь, Грькомь, Блъгаромь и Арбанасомь**[2]).

Нека още припомнимъ, че и сръбскитѣ Печски патриарси, кои отъ 1557. до 1766. имаха подъ своя власть сѣверо-македонскитѣ епархии Скопска, Костендилска и Самоковска, прѣзъ всичко това врѣме сж украсявали титула си и съ името на българитѣ, па нѣкои отъ нихъ изрично сж наричали тия свои епархии български земи, а жителитѣ имъ българи[3]). Че населението на тия епархии, въ които се намѣрваха и бившитѣ владѣния на Константина Дѣяновъ, се е наричало българско и прѣзъ 14. вѣкъ, това го

---

[1]) *Богишич*, Народне пјесме из старијих највише приморских записа I, Биоград 1873., стр. 106—9.

[2]) *Флоринскій*, Памятники законодательной дѣятельности Душана, стр. 41, 42. Сравн. и слѣдний титулъ, който намѣрваме въ едно Душаново писмо до венецианский дожъ Андрей Дандоло отъ 1345. г. Stephanus dei gratia Servie, Dioclie, Chilminie, Zente, Albanie et maritime regionis rex, nec non Bulgarie imperii partis non modica particeps. et fere totius imperii Romanie dominus. Вж. въ Пер. Сп. на Б. Кн. Др. Срѣдецъ, кн. 19—20, 143.

[3]) Вж. нашата статия за българскитѣ книжари въ 16. вѣкъ, „Яковъ Трайковъ отъ София и Кара-Трифунъ отъ Скопие“. Въ юбилеенъ сборникъ на Славянската Бесѣда, София 1895., стр. 33 – 36. Сравн. Пер. Сп. на Б. Кн. Др. кн. 29, стр. 17.

доказватъ и много други свидѣтелства, които е излишно да изброяваме тукъ. Ще напомнимъ само, че сегашна Македония сѫ захванали да наричатъ така нѣкои писатели токо въ наший вѣкъ. Пó-прѣди, като започнемъ още отъ девети вѣкъ, тя изобщо се наричаше България, както и до сега си я нарича мѣстното население.

Съдържание на „Сборничето“.

I. Стр.

Юбилеятъ на професора М. Дриновъ 3

II.

Сказкитѣ, четени на 23. Априлъ 1899.

а) *Обществената дѣйность на професора М. Дриновъ* въ свързка съ дѣйностьта на Българското книжовно дружество. Отъ *А. Теодоровъ* 15

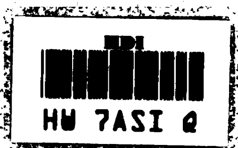
б) *Прѣгледъ на 30-годишната научно-книжовна дѣятелность* на професора М. С. Дриновъ. Отъ *В. Н. Златарски* 34

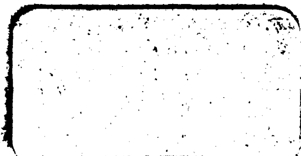
Списъкъ на трудоветѣ на професора Дриновъ 71

М. С. Дриновъ:

Мѣдно (бакърно) гумно, мѣденъ токъ въ словѣнскитѣ и гръчки умотворения 77

1752—1900

HW 7ASI Q

Българското книжовно дружество продава слѣднитѣ свои *издания:*

1. **„Периодическо Списание"**, книжка I—XII. браилски (1870—1876) и I—LIV. софийски (1882—1898) съ извънредно намалени цѣни. За едно течение (отъ 6 книжки) . 5·— л.
   За отдѣлна книжка . . . . 0·80 „
2. **„Периодическо Списание"**, книжки LV—LX. (1898—1899) за . . . . 9·— „
   За една книжка . . . . 1·50 „
3. **Българска библиотека:** Бр. 1. *Исторически паметници из врѣме на завьрата* (1884) . . . . 0·15 „
   Бр. 2. *Животътъ и чудесата на св. Климента* (1884) . 0·25 „
4. **Тарасъ Булба** отъ *Н. Гоголь*, прѣводъ отъ Н. Бончовъ (1882) . . . . 0·80 „
5. **Македония,** етнография и статистика, отъ *В. Кънчовъ* (1900), съ 11 карти . . . . 4·50 „
6. **Сборниче за юбилея на проф. М. Дриновъ** (1900) . 1·— „
7. **Единъ прѣдатель,** драма отъ *Ибсена*, прѣводъ отъ Г. Д. Начовичъ (1896) . . . . 0·80 „

На книжари се прави отстъпка 25—30%. Пощенски разноски за смѣтка на купувача.